



# Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

*Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty*

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>



**Tür:** Araştırma Makalesi  
**Kabul Tarihi:** 24 Haziran 2023

**Gönderim Tarihi:** 14 Şubat 2023  
**Yayımlanma Tarihi:** 30 Haziran 2023

**Atf Künyesi:** Ünal, A. (2023). Kırgızistan’da Yoksulluk ve Yoksulluk Çalışmaları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 81-108.

**DOI:** <https://doi.org/10.47948/efad.1251076>

## KIRGIZİSTAN’DA YOKSULLUK VE YOKSULLUK ÇALIŞMALARI

Ali ÜNAL\*

### Öz

1980’lerde sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerle birlikte ön plana çıkmaya başlayan yoksulluk olgusu ulusal hükümetler, çeşitli uluslararası kuruluşlar (Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler vb.) ve bazı sivil toplum kuruluşları tarafından daha detaylı bir şekilde araştırılmaya başlanmıştır. Özellikle Dünya Bankası, yaptığı yoksulluk çalışmaları ve yoksulluğa getirdiği tanımlarla belirleyici bir konuma sahip olmuştur. Dünya Bankası gibi Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) da 1990’dan itibaren yaptığı çalışmalar ve yayınladığı raporlarla yoksulluk konusuyla yakından ilgilenmiş ve yoksullukla mücadelede bazı ulusal hükümetlerle işbirliği yaparak yoksulluğun azaltılması için ciddi çabalar sarf etmiştir. 1990’lı yıllarda akademik literatürde daha fazla yer bulmaya başlayan yoksulluk çalışmaları Kırgızistan’da Sovyetler Birliği döneminde mevcut olsa da sistematik olarak bağımsızlık sonrası 1996’lı yıllardan başlayarak yürütülmeye başlanmıştır. Sovyetler Birliği sonrası ülkede meydana gelen sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel değişimlerin bir yansıması olarak Kırgızistan, bağımsızlıktan bu yana yoksulluk olgusunu iyiden iyeye hisseden ülkeler arasında yer almaktadır. Kırgızistan’da yoksulluk analizi yöntemleri genel olarak parasal göstergeler (hanelerin parasal gelirleri ve gideri, asgari geçim, halkın yoksulluk düzeyi vs.), parasal olmayan göstergeler (sağlık ve beslenme, çocuk yoksulluğu ve beslenmesi, eğitim yoksulluğu vs.) dahilinde Kırgız Cumhuriyeti ulusal çok boyutlu yoksulluk endeksi kapsamında (parasal yoksulluk, eğitim, gıda güvenliği, yaşam koşulları, sağlık) değerlendirilmektedir. 2004 yılından bu yana yoksulluğun ölçümünün resmî yöntemi olarak hanelerin tüketim harcamaları esas alınmaktadır. 2021 verilerine göre ülkede kişi başına aylık ortalama gelir 6 647,8 somdur (79,1\$). Dünya Bankasının 2018 yılındaki uluslararası yoksulluk sınırını günlük 3,2\$ olarak hesaplanmıştır. Bu sınıflandırma hâliyle Kırgızistan’ın uluslararası yoksulluk sınırı altında yaşadığını göstermektedir. 2021 yılı verilerine göre ülkede 2 244 310 kişi yoksul, 407 118 kişi aşırı yoksul (6,0) kategorisindedir. Ülke geneli yoksulluk oranı %33,3 seviyesindedir. Göçmen işçilerin döviz transferleri hariç tutulduğunda, ülkedeki yoksulluk seviyesinin ortalama %33,3’ten %42,8’e çıkacağı belirtilmektedir. Günlük kilo kalori değeri 2240,2’dir. Bölgeler arası yoksulluk farkı fazla olmakla birlikte ülkenin başkenti Bişkek’te bu oran 35,8’lere kadar yükselmektedir. Son zamanlarda kent yoksulluğu yanı sıra çocuk yoksulluğu da belirgin olarak kendini göstermektedir. Bahsi geçen makalede, yoksulluk kavramı çerçevesinde yapılan çalışma ve araştırmaların genel seyri çizilerek bağımsızlıktan bu yana Kırgızistan’ın geçirmiş olduğu otuz yıllık toplumsal süreçler yoksulluk çalışmaları kapsamında ele alınırken Kırgızistan’daki yoksulluk hâlleri (yoksulluk düzeyi, cinsiyet ve çocuk yoksulluğu, kırsal ve köy yoksulluğu, kilo kalori ve ürün tüketimi vs.) istatistiksel verilerin ışığında değerlendirilmektedir. Sonuç olarak bağımsızlık sonrası Kırgızistan’ın içinde bulunduğu yoksulluk sarmalının temelinde yaşadığı toplumsal olaylar, siyasi istikrarsızlık ve ekonomik buhranların etkisinden bahsedilebilir.

**Anahtar Kelimeler:** Kırgızistan, Yoksulluk çalışmaları, Yoksulluk sınırı, Yoksulluk düzeyi, Yoksulluk çeşitleri.

\* Arş. Gör. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bişkek/Kırgızistan.  
E-posta: [a.unal@manas.edu.kg](mailto:a.unal@manas.edu.kg), Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0801-8446>.

## Poverty and Poverty Studies in Kyrgyz Republic

### Abstract

The concept of poverty has come to the forefront, with the social, cultural, and economic changes that started in the 1980s. Poverty has begun to be studied in more detail by national governments, various international organizations (World Bank, United Nations, etc.), and some non-governmental organizations. In particular, it has a strong position in poverty with the poverty studies carried out by the World Bank and the definitions it has brought to poverty. Like the World Bank, the United Nations Development Program (UNDP) has been closely interested in the problem of poverty with its studies and reports since 1990. It has made serious efforts to reduce poverty through cooperation with some national governments in the fight against poverty. Although poverty studies, which started to find more place in the academic literature in the 1990s, were available in Kyrgyzstan during the Soviet period, they began to be carried out systematically in 1996, after gaining independence. As a reflection of the social, political, economic, and cultural changes that took place in the country with the collapse of the Soviet Union, Kyrgyzstan is among the countries that have felt the poverty phenomenon quite severely, since becoming independent. Poverty analysis methods in Kyrgyzstan generally include monetary indicators (Monetary income and expenditures of households, subsistence minimum, poverty level of the population, etc.), and non-monetary indicators (health and nutrition, child poverty and nutrition, education poverty, etc.), multidimensional poverty index (monetary poverty, education, food security, living conditions, health). Since 2004, household expenditures (personal consumption level) have been used as the official method of measuring poverty. According to 2021 data, the average monthly income per capita in the country is 6 647.8 soms (\$79.1). The World Bank's adjustment of the international poverty line (minimum consumption level) in 2018 was calculated as \$3.2 per day. With this classification, it is seen that Kyrgyzstan lives under the international poverty line. According to the data for 2021, 2 244 310 individuals in the country are poor, and 407 118 individuals are extremely poor (6.0). The nationwide poverty rate is 33.3. Excluding the money transfers of migrant workers, it is stated that the poverty level in the country will increase from 33.3% to 42.8% on average. The daily calorie value is 2240.2. Although the poverty gap between the regions is high, this rate rises to 35.8 in Bishkek, the capital of the country. In addition to urban poverty, child poverty has also increased recently. The article discusses the general course of the studies and researches carried out within the framework of the concept of poverty and the 30-year social processes that Kyrgyzstan has gone through since independence within the framework of poverty studies, while the poverty levels in Kyrgyzstan (poverty level, gender and child poverty, rural and village poverty, calorie and product consumption) are evaluated in the light of statistical data. As a result, it can be mentioned that the social events, political instability and economic depressions that Kyrgyzstan experienced on the basis of the poverty spiral after independence.

**Keywords:** Kyrgyzstan, Poverty studies, Poverty line, Poverty level, Types of poverty.

### Giriş

Yoksullukla ilgili tarihsel ve kavramsal olarak bazı tanım ve süreçlerin önemine bahsetmek mümkündür. Tarihsel olarak yoksulluk, 16. yüzyıl Avrupa'sında kapitalizmin gelişmesiyle ilintili olarak sosyal bir sorun olarak seyir izlemiştir. Düşünür ve kuramcılarca, yoksulluk sorununa ilişkin görüş ve fikirlerinin sanayileşme yapılı kapitalizmin yaygınlaşmaya yüz tuttuğu 18. ve 19. yüzyıllarda giderek arttığı anlaşılmaktadır (Şenses, 2017: 32-33). Özellikle 1980'li yıllara ulaşıncaya dek refah devletinin yoksul ve yoksulluğa ilişkin çeşitli düzenlemeyi yaptığı bilinmektedir (Buğra, 2016: 66; Taşgın, 2017: 146-150). 1980'lerde başlayan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerle birlikte öncelenmeye başlayan yoksulluk, ulusal ve uluslararası kurumlarca, bazı sivil toplum kuruluşları tarafından daha detaylı bir şekilde araştırılmaya başlanmıştır. 1990'lardan itibaren Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yapılan çalışmalar ve hazırlanan raporlar bunun bir göstergesidir.

Yoksullukla ilgili genel kanıya bakıldığında günümüzde yalnızca dünyanın az gelişmiş yerleşimlerde yaşanan bir sorun değil, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin de önemli bir sorunu hâline dönüşmüştür. Bu yönüyle yoksulluğun küresel bir sorun olarak, evrensel boyutundan söz edilebilir. Ayrıca yoksulluğun Dünya Bankası tarafından hazırlanan Dünya Kalkınma Raporunda ana konu olarak işlenmesi, konuyla ilgili çalışmaların hızlanmasını da sağlamıştır. Özellikle konunun salt ekonomik bir sorun olmanın ötesinde kabul görmesiyle de uluslararası kurum ve kuruluşların olaya ilgi ve yaklaşımı her geçen sene artmıştır.

1901 yılında Seeböhm Roventree tarafından bilimsel olarak ilk defa ortaya konan yoksulluk kavramı, toplam gelirin, kişinin biyolojik varlığını devam ettirmek için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziksel gereksinimlerini karşılamaya yetmemesi olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım ve

Arpacıoğlu, 2011: 60). Benzer bir tanımlı Lipton (1997) özel tüketimdeki yetersizliklere dikkat çekerek yoksulluğu belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tüketimin söz konusu olduğu durum olarak (tüketim yaklaşımı) belirtmiştir.

Drewnowski (1977) ise yoksulluğu kişilerin ve hane halkının kendileri için uygun gördükleri bir düzeyde gelire sahip olmamaları (subjektif yoksulluk) ya da asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerinin giderilebilmesi için yeterli miktarda kazancın elde edilememesi olarak (gelir yoksulluğu) tanımlamaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 3). Kazançla ilgili diğer bir tanımda ise yoksulluk, yeterli düzeyde kazancı olmayan, hayatını ikame ettirmede sıkıntı çeken veya rahat bir şekilde yaşantısını sürdürmek için gerekli araçlara sahip olamayan kişi, toplum ya da ülkedir şeklinde yorumlanır (Akt.: Çelik vd., Akalın, 2005: 2188).

Ayrıca yoksulluk, bireyin fiziksel varlığın devamı için ihtiyaç duyulan beslenme gereksinimi yanı sıra giyim, barınma, eğitim, sağlık, kültür, ortak yaşama, dinlenme, estetik ve buna benzer sosyo-kültürel gereksinimlerden yoksun olmasıdır (Aktan ve Vural, 2002: 40). Bu açıdan çoğunlukla maddi bazen de kültürel kaynaklara erişememe durumu için kullanılan ifadedir (Marshall, 1999: 825).

Kurumsal anlamda da yoksullukla ilgili bir takım tanımlara değinilmektedir. BM Kalkınma Programına (UNDP) göre yoksulluk, yalnız kişilerin gelir düzeyindeki azalma değil; hastalık, cehalet, temel sosyal hizmetlerden mahrum kalma; kısaca insan yaşamını etkileyen çok boyutlu bir kavram olarak kabul edilmiştir (Ak, 2016: 302). Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) yoksulluğun kişinin yoksun veya kapasitesiz olduğu her alana dönük yapabileceğini belirterek ve bunu beş boyutta ele almaya çalışır. İnsani, ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve koruyucu kapasite olarak ele alınan mevcut sınıflandırma Amartya Sen tarafından ortaya konan yapabilirlik yaklaşımı temelinde geliştirilen yoksulluk değerlendirmesidir (Akt.: Arabacı; OECD, 2001: 37, Voronkova, 2007: 148-149).

Günümüzde sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi farklı ülkelerin durumu göz önüne alındığında yoksulluğun kavramsal anlamı ve boyutunun oldukça değiştiği anlaşılmaktadır. Nitekim gelişmiş ülkelerde belli bir refah düzeyine ulaşmak bilgi iletişim teknolojisi ile sosyo-kültürel faaliyetlerden faydalanma şeklindeki, gelişmemiş ülkelerde belirli bir yaşam standardına erişmek yalnızca açlıktan kurtulma olarak kendini göstermektedir (Çelik vd., 2017: 42).

Konu ile ilgili uygulamalı ve kuramsal çalışmaları ortaya koyan Oscar Lewis'in "yoksulluk kültürü" terimi, günümüz sosyal araştırmalarında geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Mevcut durumu yoksulluk kültürü çerçevesinde değerlendiren Lewis yoksulluk kültürünü a) Fertlerin, ulusal kurumlarla bütünleşme olanaklarını sınırlamaları, b) Aşağı seviyede toplumsal örgütlenme ve c) Yaşamak için gerekli bir mücadele içinde bulunmaları olarak açıklar. Süreci yoksulluk kültürünü ekonomik ve sosyal psikolojik açıdan ele alır (Lewis, 1969: 187-220). Lewis'ten etkilenerek benzer bir çalışmayı da Orhan Türkdöğen (1977) Türkiye'deki gecekondu üzerinde yapmıştır. Çalışanların (memurların) yoksulluğu mutlak yoksulluktan ziyade göreceli yoksulluğa daha yakın olduğundan yoksulluk kültüründen çok refah yoksunluğuna daha yakın görünmektedir. Fakat yine de bir yaşam tarzı oluşturma potansiyelinin olduğu varsayılmaktadır (Türkdöğen, 1977: 17, 110). Yoksulluk kültürü, genel anlamda kadercilik, tevekkül, aylıklık ile nitelendirilen bir kültürel ortamı ve nesilden nesile aktarılma eğilimini ifade eder. Oscar Lewis tarafından, gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlardan büyük kentlere göç etme sonucunda oluşan gecekondu mahallelerinde yaşayan insanların yaşam tarzını ifade etmek için kullanılmıştır (Aksan, 2012: 14). Lewis, çalışmalarında yoksul kesimleri alt-toplum ya da alt kültür olarak tanımlamasına rağmen literatüre yoksulluk kültürü olarak geçmiştir. Lewis'e göre yoksulluk toplumsal ve kültürel atmosferden kaynaklanmakta ve bundan yoksulluk kültürü olarak kuşaktan kuşağa geçen bir yaşam tarzı oluşmaktadır (Uzun, 2018: 86; Masleev, 2001: 10-11).

Kavramsal olarak duruma bakıldığında yoksulluğun insanlık tarihi kadar eskilere dayandığı ve yoksulluk üzerinde ortak bir tanım geliştirmenin zor olduğu aşıkardır. Yoksulluğun ne olduğu genel hatlarıyla bilinmesine rağmen yoksulluğun çok yönlü, karmaşık ve farklı faktörlere göre değişkenlik gösterdiği de bir gerçektir. Böyle olunca farklı dünya görüşüne göre yoksulluk kavramına değişik yaklaşımları yoksulluğun standart bir tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır (Gül ve Şen, 2018: 12). Kavramsal bütünlük içinde yoksulluk olgusunun toplumların dinamiklerine, kültür ve algısına, aynı

toplumda yoksulluğun ele alındığı zamana, mekâna, gruba vb. göre farklılık göstermesi bu durumun güçlüğüne ortaya koymaktadır. Ayrıca toplumların gelişmişlik düzeyleri ve tüketim ölçekleri de bu olgunun tanımı ve sınırlarını değiştirebilmektedir. Temelde ortaya konulan tanımlar; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, öznel yoksulluk ve yeterlilikler yaklaşımından yola çıkılarak oluşturulan insanî yoksulluktur.

Yoksulluk sorununa ilişkin yapılan çalışmalarda en önemli nokta, kimlerin yoksul sayılacağıdır. Bunun için de öncelikli olarak güvenilir varsayımlara dayanarak yoksullukla ilgili tanım ve asgari yoksulluk sınırının çizilmesi gerekmektedir. Yoksulluğun ölçülmesi noktasında evrensel bir yöntem söz konusu olmadığı gibi her bir tanım ve geliştirilen çeşitli yöntemler birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Bu durum doğal olarak aynı zaman diliminde farklı tanımlamaların ölçümünden farklı çıkarımlar sağlanacağı anlamına gelmektedir. Bu itibarla araştırmacı çalışmak istediği konuya ilişkin olarak öngördüğü ölçüm yöntemlerini tercih edebilmektedir.

Yoksulluğun uluslararası düzlemde hesaplanması ve ülkelerarası mukayeseler yapılabilmesi amacıyla 1990 yılından itibaren Dünya Bankası tarafından satın alma gücü paritesi geliştirildiği anlaşılmaktadır (SAGP). Bu parite yoksulluk sınırını kişi başına günlük 1\$ olarak belirlemiştir. Mevcut satın alma gücü paritesi zaman içinde değişimlere paralel olarak değer değişmiştir ve 2015'de 1,9\$ olarak güncellenme yapılmıştır. 2017 yılında Dünya Bankası tarafından ekonomik gelişmişlik düzeyi daha yüksek olan ülkeler için üç yeni mutlak yoksulluk sınırı ortaya konmuştur. 2018 yılında yayımlanan raporda bunlardan ikisi esas alınarak kullanılmıştır. Bahsi geçen sınırlar kapsamında alt-orta gelir grubu ülkeler için SAGP günlük kişi başı 3,2\$, üst-orta gelir grubu ülkeler için 5,50\$ olarak tayin edilmiştir. Dünya Bankası'nın 2018 yılındaki raporunda bu iki mutlak yoksulluk sınırı yanı sıra, yoksulluğun görelî yanı sıra ortaya konan ve ülkelerin medyan gelir formülasyonuna dâhil eden *toplumsal yoksulluk* kavramı, daha önce bağımsız destekleyici veriler olarak yayımlanan bazı sosyal göstergeleri kullanarak *çok boyutlu yoksulluk* endeksi geliştirilmiştir. Dünya Bankası tarafından ortaya konan yeni yoksulluk sınırları esas alındığında küresel seviyede yoksulluğun görüntüsü de değişmektedir (Arabacı, 2019: 124).

Yoksulluğun kavramsal olarak türlerine ilişkin literatürde birkaç temel yaklaşım söz konusudur. İngiliz sosyolog Charles Booth (1886) tarafından geliştirilen mutlak yoksulluk kavramı bireyin geliri temel ihtiyaçlarını (gıda, giysi, barınak) tatmin etmeyen veya karşılamayan durumdur ya da biyolojik olarak hayatta kalmayı sağlayan sadece minimum gereksinimleri karşılar. Mutlak yoksulluk en köklü terimlerden biridir. Charles Bouth asgari geçim kavramını, İngiliz sosyolog Seebom Rowntree ise yoksulluk sınırı ve yoksulluk eşiği gibi kavramları ortaya koyan ilk bilim adamlarıdır. Yoksulluk eşiği ve yoksulluk sınırı aynı anlama gelmekle birlikte, birey ve ailenin gıda, giysi, barınak ihtiyaçlarını minimum seviyede karşılayacak para miktarıdır. Ailenin geliri bu ihtiyaçları karşılamıyorsa bu insanların yoksulluk sınırının altında yaşadığını gösterir (Masleev, 2001: 4-5). Araştırmalarda genel olarak kabul gören mutlak ve göreceli yoksulluk kıstaslarında mevcut olan sosyal topluluğun doğru bir şekilde tespit edilmesi araştırmanın seyrini doğrudan etkilemektedir. Yoksulluk sınırının belirlenmesi sonrasında en uygun endeks seçimi yapılmaktadır. Yoksulluk ölçümünde yaygın olarak kullanılan endeksin başında insan (baş) sayım oranı gelir (yoksulluk oranı). Bu endeks yoksulluk sınırının altında kalan kişilerin toplam nüfusa oranlanmasıyla hesaplanmaktadır (Doğan, 2014: 14). Yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan diğer bir endeks ise yoksulluk açığı endeksidir. Yoksulluk açığı endeksi yoksulluğun ortalama boyutunu yoksulluk sınırının bir yüzdesi olarak ifade etmektedir (Doğan, 2014: 15; Şenses, 2017: 66). Baş sayım oranı, yoksulluk açığı ve yoksullar arasındaki gelir dağılımını dikkate alarak sen endeksi geliştirilmiştir. Yoksulluk ölçüm yöntemleri içerisinde en anlamlı katkıyı foster-greer-thorbecke (FGT) endeksinin verdiği söylenebilir. FGT endeksinin önemli katkısı, "toplum yoksulluğu değişik alt gruplara (sosyo-ekonomik, bölgesel gruplara) bölebilmesidir (Şenses, 2017: 66-67). Gelir veya tüketim harcamalarının yoksulluğu açıklamada yeterli olmadığından yapılabirlik ya da insani yoksulluk yaklaşımıyla yoksulluğun parasal boyutunu içermeyen farklı ölçütler de oluşturulmuştur. Gelir/tüketim harcamalarına eğitim ve sağlık olmak üzere diğer sosyo-ekonomik göstergeler eklenerek bileşik yoksulluk endeksleri oluşturulmuştur (Kabaş, 2009: 31-32, Doğan, 2014: 18-19). Yukarıda bahsi geçtiği üzere yoksulluğun ölçülmesinde pek çok endeksin kullanıldığı tespit edilmekle birlikte endekslerin yoksulluğun farklı boyutlarını tam olarak veremediği gerekçesiyle sürekli olarak yeni arayışlara gidildiği ve endeks geliştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Yoksulluğun birçok tanımı olduğu gibi yoksulluk türleri de çeşitlilik arz edebilir. Yoksulluk türlerindeki sınıflandırmalarının bazıları gıda ihtiyaçlarını temel alırken bazıları sosyo-kültürel ihtiyaçları temel almaktadır. Mutlak yoksulluk, göreceli/görelî yoksulluk, objektif yoksulluk-sübjektif yoksulluk, insani yoksulluk, kırsal - kentsel yoksulluk, geçici yoksulluk – kronik yoksulluk, yeni yoksulluk - nöbetleşe yoksulluk, diğer yoksulluk türleri (ultra yoksulluk, olağanüstü yoksulluk, çalışan yoksullar gibi yoksulluk türleri) olmakla birlikte en yaygın kullanıma mutlak ve görelî/göreceli yoksulluktur (Musaeva, 2019: 35-54).

Yoksulluk nedenlerinin birbiriyle ilintili ve ilintisiz bir takım ayrı sebepleri olduğundan bahsedilebilir. Bu anlamda yoksulluğun aşağıdaki grupları birleştiren çeşitli ilişki sebepleri ortaya konmaktadır: Ekonomik (işsizlik, düşük maaşlar, düşük verimlilik, sanayideki rekabet eksikliği); sosyo-medikal (engellilik, yaşlılık, hastalık oranının yüksekliği); demografik (tek ebeveynli aileler, ailede bakıma bağımlı bireylerin çokluğu); sosyo-ekonomik (sosyal güvencenin yetersizliği); eğitim (düşük eğitim seviyesi, eğitim eksikliği); politik (askeri çatışmalar, zorunlu göç); bölgesel-coğrafi (bölgeler arası eşitsiz gelişim) şeklinde farklı alanların bir kaçının ya da toplamının bir aradalığı ile kendini göstermektedir (Fahrutdinova, 2011: 78; Musaeva, 2019: 25-35). Yoksulluğun nedenleri çevresel ve bireysel faktörler de dikkate alınarak, boyutu ve derinliğine göre genel olarak makro-mikro nedenler olarak sınıflandırılmaktadır. Kişilerin kendi iradeleri dışında gelişen sosyo-ekonomik ve yapısal sorunlar makro nedenler, kişilerin kendi özelliklerinden kaynaklanan durumlar ise mikro nedenler olarak kategorize edilmektedir. Yoksulluğun makro nedenleri arasında ekonomik büyüme ya da küçülme - gelir dağılımı ve yoksulluk, hızlı nüfus artışı, işgücü piyasasından kaynaklanan nedenler ve işsizlik, enflasyon, ekonomik krizler, tasarruf ve yatırım oranlarının yetersizliği, kaynakların etkin kullanılmaması ve yolsuzluk, mekânsal nedenler, siyasal nedenler gelmektedir. Mikro nedenlerinin başında hanehalkı özellikleri, eğitim, göç, ayrımcılık (toplumsal cinsiyet/ırk/etnik kökenli ayrımcılık) bulunmaktadır.

Sovyetler Birliği döneminde ideolojik çerçevede ele alınan yoksulluk çalışması ve olgusu bağımsızlık sonrası Kırgızistan'da Batı menşeli çalışma düzlemi seytermekte olup uluslararası kıstaslar etrafında değerlendirilmeye başlanmıştır. Bahsi geçen çalışmada genelde Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın esasları dairesinde özelde Kırgız Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Komitesi verilerinden yararlanılarak Kırgızistan'da bağımsızlık sonrası yoksulluk çalışmaları ve yoksulluk hâlleri hakkında bilgi verilmektedir.

## 1. Kırgızistan'da Yoksulluk Çalışmaları

Sovyetler Birliği döneminde ücret ve gelirlerin dağılımı ile ilgili istatistiklerin işlenmesi 1950'li yılların sonu 1960'lı yılların başında gerçekleşmiştir. 1958'li yıllardan itibaren çalışanların gelirine ilişkin araştırmalar yapılmıştır. Böylece gelir dağılımına dair ilk veriler ve bilgiler toplanmıştır. Ayrıca bütçe ile birlikte ücret ve gelirlerin tespiti, hayat standartındaki farklılaşmayı değerlendirmek amacıyla bilgi tabanı oluşturmuştur. Mevcut bilgilerin tamamının kapalı olması, yoksullukla ilgili terimler, asgari geçim ve düşük gelir seviyesi gibi kavramlar, Sovyet toplum mantalitesindeki sosyo-ekonomik teoriyle, pratikte vatandaşlık haklarıyla bağdaşmaması yüzünden ve ideolojik nedenlerden dolayı resmî tanım olarak 1970'li yılların başında düşük gelirli ailelerin çocuklarına yardım adlı programla kullanıma girmiştir. 1980'li yılların sonlarında ise yoksulluk kategorisi resmi anlamda SSCB'de tanınmıştır (Rimaşevskaya, 2004: 33; Sıçeva, 1996: 141).

Sovyetler Birliği Kırgızistan'ında halkın gelir seviyesi dikkate alınarak beş yılda bir yapılan araştırmalar sonucunda halkın yaşam seviyesi tespit edilmiştir (Kırgız Mamlekettülüğü, 2003: 193). Bağımsızlık sonrası Kırgızistan'da ise yoksullukla ilgili çalışmalar ve yoksulluğu ölçme yöntemleri, 1996 yılında *Monitoring bednosti* (Yoksulluğun izlenmesi) projesi çerçevesinde Dünya Bankası'nın metodolojik ve finansal yardımıyla hanelerin örneklem araştırmasına dayalı yoksulluk araştırmasıyla başlamıştır. Kırgızistan Ulusal İstatistik Kurumunca 5016 hane örneğinde periyodik şekilde hanehalkı bütçesi ve işgücü temel alınarak nüfusun hayat standartlarının değerlendirilmesi çalışması yapılarak yoksulluk değerleri belirlenmektedir (Musaeva, 2019: 66; 2021-cıldığı Kırgız Respublikasındaki Kalkın Kedeçilik Denggeeli).

1996-2002 yılları arasında özellikle Dünya Bankası uzmanlarının iştirakiyle yoksulluk göstergeleri, enflasyon büyüklüğü dikkate alınarak yıllık olarak endekslenen, yoksulluk sınırı kullanılarak belirlenmiştir (Metodü analiza bednosti dlya Kırgızskoy Respubliki). Gıda harcamaları, satın alınan gıda, ev dışında tüketilen gıda ürünleri, kendi üretim ürünleri, gıda dışı ürünler ve hizmetler, dayanıklı tüketim malları (Musaeva, 2019: 66) belirtilen tüm harcamalar yıllık toplam aile tüketim maliyeti içinde gösterilmiş olup kişi başına düşen tüketim maliyeti, ailenin genel tüketim maliyetinin aile üyeleri sayısına bölünmesiyle ortaya konmaktadır (Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2017-2021, 2022: 7; Musaeva, 2019: 66).

Dönemsel olarak devlet kurumları tarafından yoksullukla ilgili hazırlanan raporlara tanıklık edilmektedir. Akılbek Sultanov'un başkanlığında 2019 yılında *informatsionny bulten po prodovolstvennoy bezopasnosti i bednosti* (Gıda güvenliği ve yoksulluk bülteni) başlığıyla hazırlanan ve 4 bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde sosyo-ekonomik göstergeler üzerinde durulmuştur (gayri safi yurtiçi hasıla, fiyat ve tarife endeksi, işgücü piyasası). İkinci bölümde yiyecek uygunluğu işlenmiştir (tarım, mahsul, hayvancılık, tarımsal üretici fiyat endeksi). Üçüncü bölümde yiyecek erişimine değinilmiştir (tüketici fiyat analizi, nüfusun nakit geliri), dördüncü bölümde ek materyallere yer verilmiştir. 2018 yılındaki Kırgızistan'daki yoksulluk ve metodolojik notlar bulunmaktadır. Ülke halkının yoksulluğunu ortaya koyan raporlarda kurum tarafından yayımlanmaktadır (Kırgız respublikasının kalkının kedeyçilik denggeeli). Aynı zamanda halkın yaşam seviyesini ortaya koyan çalışmalara da rastlanmak mümkündür. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren hazırlanan Kırgızistan nüfusunun yaşam standardı (Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki) ülke halkının sosyal gelişmelere yer verilmekle birlikte sektörel değerlendirme, demografik durum, yaşam standart göstergeleri, hane halkı geliri, hane halkı gideri, yoksulluk düzeyi, çocuk yoksulluk oranı, çocuk yoksulluğu ve yoksulluk endeksi, konut koşulları, konut yapımı, sağlık, üreme ve kadın sağlığı, eğitim, kadınların sosyo-ekonomik durumu, emekli maaşları ve yardımlar, konut ve belediye hizmetleri, sosyo-kültürel alanda sosyal transferler ve harcamalar vs. olarak şekillenmiştir. Ayrıca Dünya Bankası tarafından 2018 yılında Kırgızistan'ın güvenlik ve refahına ilişkin analizin yer aldığı rapor hazırlanmıştır (Kırgızskaya Respublika: Ot uyazvimosti k protsvetaniyu kompleksnaya diagnostika stranı 2018).

## 2. Kırgızistan'da Yoksulluk Hâlleri

Sovyetler Birliği sonrası Kırgızistan'da sosyo-ekonomik ve politik birtakım değişimler yaşanmıştır. Bağımsızlık sonrası yaşanan bu süreçler her yönüyle bir sistemden yeni bir sisteme geçişi, mevcut nesnel ve öznel sebeplerden ötürü yoksulluk olgusunu da beraberinde getirmiştir (Edilova, 2000: 3). Günümüz Kırgızistan'ında yoksulluk olgusu ve mevcut sorunsalının özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında birtakım makro ve mikro faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığı iddia edilebilir.

Bağımsızlığın ilk yıllarında yapılan araştırmalarda insanların bilincinde yoksulluk anlayışı olmadığı kendini yoksul olarak addetmekten çekindiği görülmektedir. Bununla birlikte çevresinde yoksul insanların olduğunu belirtmektedir. Bunda Sovyetler Birliği döneminde yoksulluğun toplumsal zihniyette yer etmemiş olması, ikinci olarak ise ideolojik sebepler etkilidir. Nitekim yoksulluk veya fakirlik kavramı yerine "düşük gelirlili aile" "yardıma muhtaç insanlar" kavramı kullanımı buna delil teşkil eder (Edilova, 2000, 4). 1990'lı yılların sonunda yapılan araştırmalarda ise yoksulluğun insanların çoğu tarafından kabullenilmeye başlayan bir anlayışa ve toplumsal gerçekliğe evrildiği anlaşılmaktadır. Dönemin Cumhurbaşkanı Askar Akaev: *Kırgızistan'daki yoksulluğun diğer ülkelerden tamamen farklı olduğunu vurgulamak isterim. Bizdeki yoksulluk ekonomi ve bir toplumsal yapıdan diğerine geçiş dönemindeki sorunlarla ilgilidir* demektedir. Mariyam Edilova: *"Kırgız toplum psikolojisinde Sovyetler Birliği döneminde şekillenmiş olan "hükümet bakar" anlayışı serbest piyasa ekonomisiyle örtüşmediğinden halkın büyük tabakası yoksullaşmıştır"* ifadesiyle aslında mevcut durumu özetlemektedir (Edilova, 1998: 4).

Bağımsızlığın ilk yıllarında yoksullukla ilgili olarak ekonomist T. Koyçuev, P. Kupuev, A. Kupueva, filozof R. Açilova, A.İ. İsmailov, R. Otunbaeva, A.B. Elebaeva, sosyolog M. Sultanbaev, T. Şaydullaeva gibi bilim adamlarının görüşleri günümüzdeki mevcut yoksulluk olgusunun izahı ve gelinen süreçlerin anlaşılması noktasında önemli veriler oluşturmaktadır (Edilova, 2000: 7).

Rahat Açilova, Kırgızistan'daki yoksulluğun ortaya çıkış nedenleri, özellikleri ve zararları üzerinde dururken bu durumdan özellikle kırsalda yaşayanların, anne-çocukların, kız çocukların olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. Kırgızistan'da yoksulluğun kaçınılmaz olduğunu bundan çıkış yolunun ise ancak yoksullukla mücadeleden geçtiğini ifade etmektedir. Özellikle hükümet tarafından yürütülen "Araket" programının önemi üzerinde durmaktadır (Edilova, 2000: 30-31). Rahat Açilova ayrıca Kırgızistan ve post Sovyet ülkelerdeki yoksulluğu diğer ülke yoksullarından farklılarını ortaya koymaktadır:

*"Kırgızistan'daki günümüz yoksulları yakın zamana kadar refah hayat süren Sovyet insanlarıdır. Ülkedeki yoksulların hemen hemen hepsi eğitilmiş ve tahsilli insanlardır. Sovyetler döneminde materyalist ve Marksist ideoloji etkin olduğundan Kırgızistan'da ateist ruh önemli yer tutar. Yoksullar, dine diğer Müslüman ülkelerde olduğu kadar önem vermezler. Yoksullar içki konusunda Sovyetler Birliği döneminde alışlagelmiş alışkanlıklarını devam ettirmektedir. Hayatın zor imtihanından geçerken Orta Asya'daki diğer Sovyet ülkesindekilerden farklı olarak yoksulların içki kullanımı daha fazladır"* der (Edilova, 2000: 76).

A. Elebaeva ise toplumsal sorunların başında yer alan yoksulluğun nüfusun tüm tabakasının etkilendiğini ileri sürerken bu durumdan en çok kadınların etkilendiğini belirtmektedir.

N. Kulmatov, *"Kırgızistan'ın serbest piyasa ekonomisine geçişiyle Sovyetler Birliği öncesindeki gibi zengin fakir tabaka oluşmuş, bireysel anlayış kabileciliği sürekli yaşamdan çıkarmış fakat 70 yıldan fazla süre zarfında eşitlikçi ve kolektif hayata alışmış olan halk yalnız başına geçim sağlamaktan korktuğu için kolektif yerine kabile/aşiret gruplarında birleşmiştir"* der. Yoksulluğun kente nazaran kırsalda daha fazla olduğunu belirtirken buna insanların davranışları ve hükümetin kararıyla gerçekleştirilen düğün ve cenaze merasimindeki israflar sebep olarak göstermektedir.

Ekonomist Turar Koyçuev, *"Kırgızistan'ın bazı kazanımlar elde etmesine rağmen Sovyetler Birliği döneminde de sosyal ekonomik göstergelere göre yoksul olduğu 1992 yılında ülkenin ağır ekonomik krize maruz kaldığı halkın mutlak yoksullukta kaldığını göstermektedir. Yoksulluğun azaltılması için kentlerde üretimin düzenlenmesi, işsizliğin ortadan kaldırılması, vergi sisteminin korunması, yolsuzluk ve kayıt dışı ekonominin önlenmesi, köylerde yaşayanlara kredi, teknik, veteriner, tarım ürünü alanında yardımda bulunulması gerekmektedir"* der. Ayrıca yoksulluk sonucunda göç, hırsızlık gibi konular üzerinde durmuş, evi barkı, yiyecek içeceği olmayan dilincilikle geçimini sağlayan aşırı yoksullar için hususi olarak başını sokabilceği yerlerin temin edilmesini önermektedir (Edilova, 2000: 34).

P. Kupuev, A. Kupueva Kırgızistan'daki yoksulluk üzerine yaptığı çalışmalar neticesinde yoksulluğun temel sebeplerini işsizlik, düşük aylık, üretimin durması, istihdam yetersizliği, kayıt dışı ekonomi, demografik değişimler olarak belirlemektedir (Edilova, 2000, 35). Ayrıca çok çocuklu olmak da yoksulluk sebebi olarak görülmektedir.

Kırgızistan'da yoksulluk, bir dizi sosyal, ekonomik ve siyasal etkenlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kırgızistan'da yoksulluğun ortaya çıkmasında küreselleşme, işsizlik ve göç gibi bazı unsurun önemli etken olduğundan bahsedilebilir.

Küresel dünya ekonomisinde zengin yoksul arasındaki ekonomik dengelerin iyice derinleştiği görülmektedir. Kırgızistan da bu gelişmelerden bariz olarak etkilenmektedir. Tarihî süreç içerisinde sınıf olarak Ekim Devrimi öncesine kadar Kırgız toplumunda Belek Soltonoev'in sınıflandırmasıyla Kırgız toplumu *han, manap, biy, baatır, bay, bukara, kedey ve kul* olmak üzere sekiz sınıftan oluşmaktadır. (Soltonoev, 1993: 176). Bunlar içinde *bukara, kedey ve kul* olarak ifade edilen sınıf eli avcunda olmayan, savunmasız ve yoksun zümre olarak addedilmektedir. 1990'lı başında yürütülen ekonomik reformlar toplumun sosyal yapısında evrimsel dönüşümüne neden olmuştur. Postsovyet dönemde Kırgız toplumunun sınıflandırılması Marksist sınıfsal teoriye göre değil tabakalaşma teorisine göre araştırılması gerçeğin objektif olarak yansımaları sağlanmıştır. Bugün Kırgız toplumu refah düzeyine göre halkın beş (ötö baylar, baylar, orto baylar, cakırlar, ötü cakırlar) tabakaya ayırdığı anlaşılmaktadır (Ediova, 2000: 114).

Kırgızistan'da 1990 sonrası serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle neoliberal politikalar ön plana geçmeye başlamış bu durum doğal olarak kapitalizm ve küreselleşme etkilerinin toplumda daha fazla hissedilmesine neden olmuştur. Üretim araçları fabrikaların kapatılması, ekonomik yapısı büyük oranda kırsalda olan nüfusun kolhoz ve savhoz alanlarının dağıtılmasıyla işsiz kalması, gelir dağılımındaki

bozukluk, yanlış özelleştirme hareketleri diğer göstergesi devlet mülkiyetinin taksimindeki adaletsizlikler ve ayrımcılık, Sovyetler Birliği döneminde adı konmayan yoksul kesimin bağımsızlık sonrası yaşanan süreçlerle toplumsal mekânlarda görünür hâle gelmesine neden olmuştur.

Hayata katılımın tek ölçütünün para olduğu düzende Sovyetler Birliği döneminde kullanılan rublenin yerine Kırgız para birimi som'un tedavüle girmesi bağımsızlık açısından önemli olmasına rağmen halkın çoğunun dönem içerisinde yoksul konuma düşmesine sebep olmuştur. Meşru veya gayri meşru fırsatları kullanma durumu Sovyetler Birliği döneminde kişilerin buldukları mevki ve makama göre bağımsızlık sonrası da şekillenmiştir. Bir yanda *şükürçülük* anlayışı devam eden kanaatkâr yoksul zümre geleneksel yapısını sürdürürken diğer yanda zengin olmak ve yeni sisteme entegre arayışlarına giren zengin olmak için her yolu ve yapıyı meşrulaştıran bir zümre tipi oluşmuştur.

Günümüz toplumlarını tehdit eden işsizlik problemi Kırgızistan'da da toplumsal bir problem olarak ilk sırada gelmektedir. İstihdam sorunu ise her geçen gün derinleşmektedir. Birçok fabrikanın kapanması ve üretimin dibe vurmasına, sovhoz kolhozların dağılması işsizlik probleminin derinleşmesine neden olmuştur. Kırgızistan'da kayıtlı işsizlik durumuna bakıldığında yaş grupları olarak özellikle gençlerde, cinsiyet olarak kadınlarda yoğunlaşmaktadır. Ayrıca işsizlik coğrafi bölgelere göre çok dengesiz dağılmış, istihdam daha çok şehir merkezlerinde yoğunlaşırken kırsala gittikçe istihdam azalmaktadır. Bu ise işsizlikle beraber bölgesel dengesizlik gibi yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle devlet bünyesinde bölgelerin geliştirilmesi amaçlı atılan adımlar bunun açık göstergesidir. Ülkede genç işsizler oranı diğer önemli bir sorun olarak görülebilir. İşsizliğin uzun süre devam etmesi genç işsizlerin moral ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmesine sebep olduğu gibi gençlerin dış göç eğitimini tetiklemektedir. İş bulma sorunu, gençlerin geç evlenmesine ve evlilik yaşının yükselmesine neden olmaktadır. Kırgızistan'da son yıllarda artan işsizlik oranlarıyla beraber ekonomik nitelikli suç türlerinde (mala karşı işlenen suçlar) hatırı sayılır derecede artışlar gözlenmektedir.

İşsizliğin yarattığı diğer önemli bir problem de yoksulluktur. Her büyük ekonomik kriz beraberinde işsizlik oranının artmasını, işgücüne katılım oranının azalmasını ve yoksullaşmayı getirmiştir. Emek piyasalarında, azalan işgücüne katılım oranı ve artan işsizlik olarak adlandırılabilir iki temel eğilim görülmekte ve bu iki eğilim yoksulluk probleminin derinleşmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda, yoksulluk ve işsizlik birbirini besler gözükmektedir. Ayrıca, genç ve eğitilmiş işsiz nüfusun varlığı da bu süreci hızlandırmaktadır. İşsizlik Kırgızistan'da dış göçü tetikleyen diğer bir faktör olarak görülmektedir.

Göç bir toplumda sosyal hareketliliği simgelemektedir. Yoksullukla göç arasında doğrudan bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Kırgızistan'da göç hareketliliği bağımsızlığın ilk yıllarında etnik dış göçler ve nüfusun aslı unsuru olan Kırgızların kırsaldan kentlere doğru iç göç akımı şeklinde iki döngü etrafında şekillendiği ileri sürülebilir. Mevcut gerek iç göçler gerekse dış göçler toplumsal değişim açısından son derece önemli süreçlerin yaşanmasını tetiklemiştir. Kırgızistan'da göç ile ilgili yapılan araştırmalar ve resmi kurumların verdiği bilgiler çerçevesinde 4 kişiden biri göç etmektedir. Her 3 kişiden 1'i göç eğilimindedir. Kırgızistan'da göçün nedenleri arasında düşük ücret, işsizlik, istihdam, fakirlik geldiği anlaşılmaktadır (Beşirli, Ünal vd., 2017: 237-238; İsaev, 2013: 70). Bu yönüyle ülkelerin ekonomik düzeyi birinci derecede göç edeceklerin eğilimlerini tetikleyen etkenlerdir. Kırgızistan'da göçün ekonomik sebeplere dayandığı bariz olarak görülmekte olup ekonomik koşulların iyi olmamasından dolayı işgücü kitleler hâlinde yurt dışına göç etmektedir (Ünal, 2022: 127). Bağımsızlığın ilk yıllarında kırsal yoksulluğun, yıllar içinde meydana gelen iç göç hareketliliği sebebiyle kentlere doğru kaydığı söylenebilir. Bunda kentlerdeki işsizlik, istihdam sorunu, gelir dağılımındaki eşitsizlik ilk sırada gelmektedir. Bugün dahi ülkenin %64'ünün kırsalda yaşadığı ve tarım ve hayvancılıkla geçimini sağladığı düşünülecek olursa kolhoz ve sovhozların dağıtılması sonrasında iş imkânı elinden alınan halkın kentlere göç etmesi doğal bir süreç olarak karşılanabilir. Yoksulluk göçü, göç de yoksulluğu etkilemektedir.

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi Kırgızistan'ın önde gelen sosyologlarından müderris Prof. Dr. Kusein İsaev zamanında vermiş olduğu demeçte alenen ortaya koymakta olup bugün dahi güncelliğini koruyan ifadelerle yer vermiştir: *"İktidar ekonomik açıdan yoksulluğu azalttığını ileri sürmektedir. Yoksulluk ve fakirliği hükümet değil, yaban ellerde bir lokma ekmek uğruna çalışan ve çoluğuna, çocuğuna,*



*eşine dostuna karınca misali bir şeyler taşıyan vatandaşlar azaltmaktadır”* (İsaev, 2013: 117) ifadesi göçmenlerin döviz akışıyla yoksulluk üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Sonuçta yoksulluk bugün dahi Kırgızistan’ı ilgilendiren önemli sorunlardan biridir. Özellikle Soyetlerin dağılması sonrası ortaya çıkan belirsizlik, kapitalist dünya ile bütünleşme arayışları, sosyo ekonomik yapıda ortaya çıkan değişimler (serbest piyasa ekonomisine geçiş, özelleştirmeler, kolhoz ve savhoz sistemin ilga edilmesi, fabrikaların kapanması, düşük ücret, gelir dağılımında eşitsizlik, hayat pahalılığı, sabit gelir olmayışı, Kırgız para birimi som’un tedavüle girmesi, etnik dış göçler, kırsaldan kente göçler, işsizlik, istihdam sorunu, ekonomik krizler, siyasi belirsizlik, açlık ve kıtlık yılları, etnik çatışmalar, sınır sorunları vs.) yoksulluğun artmasında ve görünür hâle gelmesinde etkili olmuştur. Kırgızistan’da son yıllarda kent yoksulluğu, çarpık kentleşme, *canggi konuş* (gecekondu yerleşimi andıran yeni yerleşkeler) sorunu, konut yetersizliği, yolsuzluk<sup>1</sup>, kayıt dışılık, enformel sektör gibi sorunlar belirgin olarak kendini göstermektedir. Kırgızistan’da yoksulluk hâlâ yaygın bir sorun olarak çözülmeyi beklemektedir.

### 2.1.1. Hanelerin Parasal Geliri

Bireysel gelir dağılımı, büyük ölçüde üretim sürecinin sonucunda ortaya çıkan fonksiyonel dağılımla birlikte belirlenmektedir. Bu nedenle zaman içinde fonksiyonel dağılımda meydana gelen değişimler bireysel dağılımı doğrudan etkilemektedir (Çalışkan, 2010: 111). Ayrıca yoksulluk, ortalama gelir düzeyi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımının eşitsizlik derecesiyle yakından ilişkilidir (Şenses, 2017: 149).

Ülkede yoksullukla ilgili çalışmalar kapsamında hanehalkı örneklem araştırması sonucu dikkate alındığında 2021 yılında halkın parasal geliri kişi başına aylık 6 647,8 somu (79,1\$) oluşturmaktadır.

**Tablo 1.** Ülke Geneli Kişi Başına Aylık Ortalama Parasal Gelir Dağılımı (Som) 2021

Toplam gelir (Som olarak)	<b>6 647,8</b>
İstihdam geliri içinde	4 406,3
Ücret geliri	2 631,5
<b>Serbest meslekten elde edilen gelir</b>	932,4
<b>Tek seferlik gelir</b>	5,3
<b>Kırgızistan dışından gelen gelir</b>	837,1
<b>Gayrimenkul geliri</b>	42,9
<b>Burs</b>	0,3
<b>Emeklilik</b>	938,0
<b>Yardım</b>	49,5
<b>Bireysel gelir getiren ürünler</b>	949,6
<b>Diğer gelirler</b>	261,0
<b>Kredi/borçlar</b>	23,2
<b>Banka hesabı tahsilatı</b>	0,3

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, 2017-2021, 2022: 58

<sup>1</sup> Devlet nezdinde dönemsel olarak yolsuzlukla ilgili mücadele politikaları ortaya konmaktadır. Bu bağlamda en son 2021-2024 yılları arasında Kırgız Cumhuriyeti’nde yolsuzlukla mücadele ve nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik devlet stratejisi belirlenmiş olup, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı’nın 25 Eylül 2020 tarihli, 180 sayılı Kararnamesi ile onaylanmıştır. Kırgız Respublikasında Korruptsiyaya Karşı Arakettenüü cna Anın Sebepterin Coyuu Boyunça Mamlekettik Strategiya. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/430235>; Kırgızistan Cumhuriyeti Çalışma, Sosyal Güvenlik ve Göç Bakanlığı, Birleşmiş Milletler tarafından yoksulluğun ortadan kaldırılması için Kırgızistan’a 105 milyon dolarlık mali destek sağlanacağını bildirmiştir (Bu bağlamda Dünya Gıda Programı’nın 2023-2027 stratejik planına göre, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve gıda güvenliğini sağlama amacıyla çeşitli programların uygulanması için 90 milyon dolar, özellikle yoksullukla mücadeleyi amaçlayan projelere 15 milyon dolar ayrıldığı belirtilmiştir).

Ülke geneli parasal gelir durumuna bakıldığında ücret geliri dışında emeklilik, bireysel gelir getiren ürünler ve yurtdışından transfer gelirler önemli yer tutmaktadır. Halkın parasal gelirleri, çalışanlara ödenen ücretler, sosyal transferler, müteşebbis gelirleri, mülkiyet geliri, tarım-hayvancılık ve diğer gelirler üzerinden oluşturulmuştur.

**Tablo 2.** Yıllara Göre Parasal Gelir Yapısının Dağılımı (Kişi Başına Aylık Ortalama Gelir, Som Olarak)

Yıllar	Ücret ve Maaş Gelirleri	Sosyal Transferler	Tarımsal/hayvansal Gelirler	Diğer Parasal Gelirler	Toplam
1993	23,1	2,8	6,5	14,2	46,67
1994	56,7	9,9	24,0	11,9	102,5
1995	82,0	17,8	34,3	16,6	150,6
2000	243,5	47,3	86,8	117,8	495,5
2001	309,0	53,5	118,7	130,9	612,0
2003	409,9	78,5	155,9	128,2	772,5
2005	583,1	89,2	188,3	95,3	955,9
2007	902,4	109,6	288,3	117,1	1 417,3
2010	1 532,2	339,8	433,0	189,4	2 494,4
2013	2128,5	572,8	479,1	155,9	3336,3
2015	2647,3	662,0	571,0	194,3	4074,5
2017	3270,5	779,6	486,4	202,8	4739,4
2020	3 793,8	938,6	671,0	222,0	5 625,4
2021	4 406,3	987,9	949,6	303,8	6 647,8

**Kaynak:** Sredneduševoj dohod domāshih hozyaystv, <http://stat.kg/ru/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>; Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

2021 verilerine göre halkın parasal gelirlerinden 4 406,3 somu ücret ve maaş gelirleri, 987,9 somu en sosyal transferlerden, 949,6 somu tarım-hayvancılık ürün satışlarından elde edilen gelirler, 303,8 somu diğer parasal gelirlerden oluşmaktadır (Uroven jizni naseleniya, 2017-2021, 2022: 14).

**Tablo 3.** Yıllara Göre Parasal Gelir Yapısının Dağılımı (Kişi Başına Aylık Ortalama Gelir, % Olarak)

Yıllar	Ücret ve maaş Gelirleri	Sosyal Transferler	Tarımsal/hayvansal Gelirler	Diğer Parasal Gelirler
2002	49,7	9,6	21,1	19,6
2003	53,1	10,2	20,2	16,6
2005	61,0	9,3	19,7	10,0
2007	63,7	7,7	20,3	8,3
2010	61,4	13,6	17,4	7,6
2013	63,8	17,2	14,4	4,7
2015	65,0	16,2	14,0	4,8
2017	69,0	16,4	10,3	4,3
2019	70,0	15,8	9,9	4,3
2020	67,4	16,7	11,9	3,9
2021	66,3	14,9	14,3	4,6

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

2021 verilerine göre halkın parasal gelirleri, büyük oranda işten elde edilen gelirler (%66,3) olmak üzere sosyal transferlerden (%14,9) ve tarım-hayvancılık ürün satışlarından elde edilen gelirlerden (%14,3) oluşmaktadır (Uroven jizni naseleniya., 2017-2021, 2022: 14). Kişi başına aylık ortalama gelir yapısının

oranına bakıldığında ücret ve maaş gelirleri ile sosyal transfer gelirlerinin oranı artış hâlindeyken tarım/hayvansal gelirlere ve diğer parasal gelirlere elde edilen faydanın ağırlıklı olarak düşüş eğiliminde olduğundan bahsedilebilir.

Halkın parasal gelir yapısı kent ve kırsal yerleşimlerde hayat sürelerine göre önemli ölçüde değişmektedir. 2021 verilerine göre kenttekiler toplam gelirin %77,7'sini, kırsaldakiler %59,7'sini belli bir işten elde etmektedir. Sosyal transfere göre toplam gelire bakıldığında kenttekiler için bu oran %15,2 iken kırsaldakiler için %14,7'dir. Bireyin kendisine ait ürettiği tarım-hayvan ürün satışından elde ettiği kazanç kentte %1,8 iken kırsalda %21,5'tir (Uroven jizni naseleniya..., 2017-2021, 2022: 15).

Kişi başına düşen gelir miktarı büyük ölçüde hanenin büyüklüğü ve yapısıyla ilişkilidir. Tek kişi veya sadece yetişkinlerin bulunduğu hanede, kişi başına düşen gelir daha yüksektir. Çalışmaya uygun olmayan veya elverişsiz yaştakilerin sayısı hanede arttıkça gelir düşüklüğü fazlaşmaktadır. Araştırma bulgularına göre tek kişiden oluşan hanenin kişi başına düşen geliri ülke ortalamasının 2,3 katıdır (Uroven jizni naseleniya..., 2017-2021, 2022: 15).

**Tablo 4.** Bölgelere Göre Gelir Yapısının Dağılımı 2021 (Kişi Başına Aylık Ortalama Gelir, Som Olarak)

	Ücret ve maaş gelirleri		Sosyal Transferler	Tarımsal Gelirler	Diğer Parasal Gelirler
	Toplam	Bunun içinde Kırgızistan dışından			
Ülke geneli	66,3	12,6	14,9	14,3	4,6
Batken	68,7	29,2	15,7	12,7	2,9
Calal Abad	67,0	21,5	11,0	16,9	5,1
Isık Göl	45,9	5,7	16,2	30,4	7,5
Narın	39,0	0,2	26,7	30,7	3,6
Oş	67,2	19,0	14,8	14,7	3,3
Talas	43,1	6,9	14,3	41,1	1,5
Çüy	67,6	7,7	15,8	12,0	4,6
Bişkek şehri	80,8	0,2	14,7	0,0	4,5
Oş şehri	73,8	4,4	15,6	0,2	10,5

**Kaynak:** Uroven bednosti naseleniya Kırgızskoy Respublike v 2021 g. 4.

2021 yılı bölgelere göre kişi başı aylık ortalama gelir yapısı dikkate alındığında, ülke geneli maaş gelirlerinin % 12,6'sını Kırgızistan dışından elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Kırgızistan dışından gelen ücret gelirler en çok Batken, Oş, Calal Abad, Oş bölgelerine aittir. Narın bölgesi ve Bişkek şehri ülke dışından sağlanan gelirin en düşük olduğu yerleşim yerleridir. Ülkenin bütçesinin yaklaşık 3/1'ine denk gelen yurt dışından ülkeye gelen döviz akışı göz önünde bulundurulduğunda ülkedeki insanların geçimlerini ikame ettirmede göçmenlerin gönderdiği dövizler önemli bir yere sahiptir.

**Tablo 5.** Yıllara Göre Bölgelerin Kişi Başına Aylık Ortalama Gelir Dağılımı (Som Olarak)

Yıllar	Batken	Calal Abad	Isık Göl	Narın	Oş	Talas	Çüy	Bişkek Şehri	Oş Şehri	Ülke geneli
2006	1068,8	698,9	1224,6	909,4	1076,0	887,7	1427,7	1459,8	-	1111,5
2007	1381,2	1023,8	1491,6	1031,0	1374,1	1100,1	1932,9	1672,5	-	1417,3
2009	2142,7	2115,7	1761,1	1747,6	2371,2	1762,9	2582,7	2889,4	-	2311,9
2010	2404,6	2314,8	2565,9	1988,0	2295,6	2099,2	2786,9	3024,5	-	2494,4
2011	3073,5	2672,5	2896,2	2506,3	2848,5	2487,0	3106,0	3437,5	-	2936,4
2013	3200,0	2795,2	2850,2	3073,6	3032,8	3617,3	3424,4	4646,0	3236,3	3336,3
2015	3693,6	3322,0	4041,6	3308,8	4199,2	3597,1	4449,3	5127,3	3711,5	4074,5
2017	4 450,1	3 907,2	4 693,5	3 885,1	4 883,4	4 163,3	4 163,3	5 860,0	4 138,0	4 739,4
2019	5 346,5	5 293,2	5 719,5	4 663,7	5 914,4	4 834,5	6 116,3	6 340,8	4 892,3	5 684,7

2020	5 386,9	5 415,0	6 433,8	4 588,5	5 700,5	5 262,9	5 774,7	6 012,9	4 770,0	5 625,4
2021	6 205,4	6 672,2	7 173,2	5 808,8	6 922,4	5 732,5	6 755,1	6 946,2	5 523,1	6 647,8

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

Kırgızistan geneli kişi başına düşen ortalama gelir 6 647,8 somdur. Bu gelir 79,1\$ mukabil gelmekte olup ortalama günlük kişi başına 2,63\$ teşkil etmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere Dünya Bankası'nın 2018 raporuna göre dünyada aşırı yoksulluk günlük 1,9\$ olarak belirlenmiştir, bu hâliyle Kırgızistan'ın %6,0'sını günlük 1,9\$ seviyesinde yaşayan nüfus meydana getirmektedir. Uluslararası yoksulluğun günlük 3,2\$ olarak hesaplandığı dikkate alınır (World Bank, 2018), Kırgızistan 2,63\$ ile uluslararası yoksulluk sınırı altında hayat sürmektedir. Bölgeler arası gelir esas alındığında ise kişi başına düşen ortalama gelir Batken'de 73,87\$, Calal Abad'da 79,43\$, Isık Göl'de 85,39\$, Narın'da 69,15\$, Oş'ta 82,40\$, Talas'ta 80,41\$, Çüy'de 80,41 \$, Bişkek şehrinde 82,69\$, Oş şehrinde 65,75\$ olarak geçmektedir.

### 2.1.2. Hanelerin Parasal Gideri

Halkın hayat standartlarını araştırırken hane gruplarının gelirini karşılaştırmak ve bunların gerçek boyutunu ölçmek için kişi başına düşen tüketim düzeyi, gıda dışı ürün ve hizmet, hane gideri ve mevcut bileşimindeki farklar da dikkate alınmalıdır. Bireysel yaşam standart indikatöründe: hanede kişi başına düşen mal ve hizmet tüketimi, bunların sosyal gruplara ve bölgelere göre dağılımı, konut, ev tesisleri, dayanıklı tüketim malları temini gibi göstergeler dâhildir. Doğal indikatör doğrudan her türlü tüketim düzeyi teminini karakterize eder. Örnek olarak: kişinin tükettiği gıda miktarı ve kilo kalorisi vs. maliyet indikatörü, belirli ihtiyaç gideri ve bunların dinamiğini gösterir. Bu göstergeler tüketime göre gruplandırılır: gıda gideri, konut-toplumsal hizmet gideri, giysi, dayanıklı tüketim malları, dinlenme ve diğer mal ve hizmetler (Musaeva, 2019).

**Tablo 6.** Yıllara Göre Parasal Gider Yapısının Dağılımı (Kişi Başına Aylık Ortalama Gelir, Som Olarak)

Yıllar	Tüketici Harcamaları	Gıda Maddeleri	Gıda Dışı Ürünler	Ücretli Hizmetler	Vergi, Harç, Ödemeler	Diğer Parasal Harcamalar	Toplam Parasal Giderler
2002	555,2	285,3	169,0	100,9	25,2	123,6	703,9
2003	660,2	351,1	185,7	123,3	36,0	80,5	776,7
2005	942,0	524,2	238,3	179,5	41,9	87,6	1071,5
2007	1 371,1	719,6	420,3	231,1	72,5	135,2	1 578,8
2010	2111,9	1 105,7	583,0	423,3	150,1	187,4	2 449,4
2013	2384,2	1301,4	495,7	587,1	178,1	204,7	2767,0
2015	2936,2	1564,9	787,3	584,0	216,4	265,8	3418,4
2017	2 974,4	1 477,1	857,3	639,9	246,7	239,4	3 460,5
2020	3 350,9	716,7	846,8	787,4	329,1	233,5	3 913,6
2021	4 012,0	1 961,9	1 126,4	923,7	365,9	303,5	4 681,5

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

Ülkede halkın kişi başına ortalama parasal giderleri, 2021 yılında ayda 4 681,5 somu oluşturmaktadır. 2017 yılına göre 1,4 kat artış göstermektedir. 2021'de hanehalkı harcamalarının toplam yapısında tüketici harcamalarının payı %85,7, vergi giderlerinin payı ise %7,8 olarak gerçekleşmiştir. Tüketici harcamalarının yapısı, hanehalkı üyelerinin kişisel tüketimine yönelik gıda ürünleri, gıda dışı ürünler ve hizmet harcamalardan oluşmaktadır. 2021 yılında gıda ve dışarıda yemek harcamalarından oluşan gıda harcamaları %49,7, tüketici harcamalarının önemli bir bölümünü oluşturan gıda alım harcamaları ise %45,4 olarak gerçekleşmiştir.

**Tablo 7.** Yıllara Göre Hanehalkı Tüketim Harcamaları Yapısı %

Yıllar	Gıda ürünleri	Gıda dışı ürünler	Hizmet ödemeleri
2002	51,4	30,4	18,2
2003	53,2	28,1	18,7
2004	51,5	27,4	21,1
2005	55,6	25,3	19,1
2006	52,3	22,6	25,1
2007	52,5	30,7	16,9
2008	54,7	29,2	16,2
2009	55,5	24,3	20,2
2010	52,4	27,6	20,0
2011	54,6	27,2	18,2
2012	56,6	20,3	23,1
2013	54,6	20,8	24,6
2014	52,7	27,3	19,9
2015	53,3	26,8	19,9
2016	52,3	26,7	21,0
2017	49,7	28,8	21,5
2018	48,9	28,6	22,5
2019	48,3	28,3	23,4
2020	51,2	25,3	23,5
2021	48,9	28,1	23,0

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

2021 yılı itibariyle hanehalkı tüketim harcamalarında gıda ürünleri %48,9 gıda dışı ürünler %28,1 hizmet ödemeleri %23,0'lük bir yere sahiptir. Tüketim gideri yapısında en çok gıda alımı için harcama yapıldığı gözlenmektedir. Son yirmi yılda gıda dışı harcamalarda fazla farklılık olmazken gıda ürünleri harcamalarında düşüş görülürken hizmet ödemelerinde artış yaşanmaktadır. Mevcut durum kent ve kırsal bölgelerde ikamet edenler için de aynıdır. Kırsal bölgelerde ikame eden ve yoksul olmayan hanelere göre, kent bölgelerinde yaşayan ve yoksul olmayan hanelerde kişisel kullanım mallarına (giysi, ayakkabı, hijyen ürünleri gibi) erişebilirlik daha fazladır. Bunun yanı sıra kentlerde eğitim, kültürel hizmet, ulaşım ve iletişimle ilgili harcamalar daha yüksektir. Kent yerleşimlerde yaşayan nüfusun gıdaya yönelik kişi başına ortalama parasal harcaması, kırsal nüfusun 1,1 kat üzerinde gerçekleşmiştir. Genel olarak, 2021'de yoksul olmayan hanelerin kişi başına ortalama gıda harcaması, yoksul hanelerinkinden 1,7 kat daha fazladır (Uroven jizni naseleniya.. 2017-2021, 2022: 17).

**Tablo 8.** Ülke Geneli Hanelerin Kişi Başına Aylık Ortalama Parasal Gider Dağılımı (Som Olarak) 2021

Toplam	4 681,5
<b>Yoksul olmayanlar</b>	5 571,0
<b>Yoksullar</b>	2 896,7
Tüketim için	<b>4 012,0</b>
<b>Gıda</b>	1 820,7
<b>Ev dışı beslenme</b>	141,1
<b>İçki</b>	2,0
<b>Sigara</b>	20,4
<b>Giyim, ayakkabı, iç çamaşır ve kumaş</b>	452,3
<b>Kişisel hijyen ürünleri</b>	134,2
<b>Mobilya</b>	12,2
<b>Araç satın alımı</b>	77,5

<b>Yakıt</b>	219,6
<b>Konut ve toplumsal hizmet faturaları</b>	271,7
<b>Sağlık</b>	104,7
<b>Bunun içinde ilaçlar</b>	74,2
<b>Okul öncesi eğitim</b>	13,8
<b>Eğitim hizmetleri</b>	57,5
<b>Kültürel hizmetler</b>	1,2
<b>Toplu ulaşım hizmetleri</b>	164,8
<b>İletişim hizmetleri</b>	161,1
<b>Diğer mal ve hizmetler</b>	357,2
Diğer giderler	<b>669,4</b>
<b>Hane içi kişisel giderler</b>	228,1
<b>Akrabalara maddi yardım</b>	62,6
<b>Banka mevduadı</b>	1,9
<b>Döviz alımı</b>	0,1
<b>İnşaat ve gayrimenkul alımı</b>	1,5
<b>Vergiler, katkı payları ve diğer ödemeler</b>	365,9
<b>Diğer giderler</b>	9,4

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, 2017-2021, 2022: 64

Ülke geneli hanelerin kişi başına aylık ortalama parasal gider dağılımına bakıldığında tüketim içinde 1 820,7 som ile gıda harcaması ilk sırada gelmektedir. Gıda harcamalarını 452,3 som ile giyim, ayakkabı, iç çamaşır ve kumaş, 271,7 som ile konut ve toplumsal hizmet faturaları takip etmektedir. 669,4 som ile diğer giderler yer almaktadır. Toplam giderlerde yıllık halkın gıda alımı için 2021 yılında harcanan en yüksek payı eklemek ve eklemek ürünleri (%37,5) almıştır. Et ve et ürünlerin alımı için harcama payı %33,8'e kadar yükselmiştir. Sebze ve meyve giderleri %7,5'i, yağlar %8,7'yi, şeker ve pasta ürünleri %4,5'i, süt ve süt ürünleri %6,0'yı oluşturmaktadır. Gıda dışı kalemlerin alımına yönelik parasal harcamaların yapısında değişiklikler olmuştur. Akaryakıt alım giderlerinin payı %19,5'e, araç alımına yapılan harcamalar %6,9'a yükselmiştir. Bu dönemde giyim ve kumaş alımına yapılan harcamaların payı %40,2'ye gerilemiştir. 2021'de hizmetlere hanehalkı harcaması toplam tüketici harcamaları miktarı ise %23,0 olarak gerçekleşmiştir.

### 2.1.3. Asgari Geçim

Asgari geçim, insanın minimum seviyede ihtiyaçlarını gideren gıda ve gıda dışı mal ve hizmetlerin maliyetidir. Kırgızistan Cumhuriyetinin “O garantirovannih gosudarstvennih minimalnih sotsialnih standartah” (Garantili devlet asgari sosyal standartları) kanunu uyarınca ve 6 Kasım 2009 tarihli № 694 sayılı Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti Kararıyla “Ob tverjdenii struktury projščtoçnogo minimuma dlya osnovnih sotsialno-demografiçeskikh grupp naseleniya” (Nüfusun temel sosyo-demografik gruplarının asgari geçim yapısı) onaylanmasıyla Ulusal İstatistik Komitesi asgari geçim oranını hesaplamaktadır. Asgari geçim onaylanan yapıya uygun olarak: minimum gıda ürünleri, gıda dışı ürünler, hizmetler ve zorunlu ödemelerden (vergi) oluşmaktadır (Musaeva, 2019).

2010 yılında kişi başına aylık ortalama 3 502,65 som (77,8\$) olan asgari geçim 2021 yılında 6 268,31 som (74,62\$) olarak belirlenmiştir. Dolar bazında asgari geçimin son on yıl içinde nerdeyse yerinde seyrettiği görülmektedir. Asgari geçimin esası gıda ürünleri, gıda dışı ürünler, hizmet ve vergilerdir. 2021 yılında asgari geçimin ana payı içinde 4 074,40 som ile gıda ürünleri ( 48,50\$), 1 002,93 som ile gıda dışı ürünler, 1 065,61 som ile hizmetler, 125,37 som ile vergiler yer almaktadır. 2021 yılı esas alındığında asgari geçim yapısına göre, gıda ürünlerinin payı %65, gıda dışı ürünler %16, hizmetler %17, vergiler %2'yi oluşturmaktadır. Bölgelere göre yüksek asgari geçim Calal Abad (6 648,56 som), Oş şehri (6 345,57 som), Bişkek şehrinde (6 317,40 som) en düşük asgari geçim Talas (5 753,97 som) ve Isık Göl (5 828,67 som) bölgelerinde görülmektedir. Asgari geçim çalışabilen nüfus için 7 040,33 somu (83,81\$), bunun içinde

kadın (6 990,75 som) ile erkek (7 219,11 som) arasındaki geçim farkı 228,36 somu oluşturmaktadır. Emekliler bir ayda 5 580,35 som (66,43\$) ile çocuklar 5 282,48 som (62,88\$) ile yaşamaktadır ve bunun içinde çocukların yaşına göre de asgari geçimin değiştiği görülmektedir (Projitoçniy minimum dlya..., 2021 g.).

Beslenme, kişi sağlığını ve çalışma hayatını etki eden en mühim faktörlerden biridir. Tüketilen gıdanın kalitesi, miktarı ve çeşitliliği hanelerin ekonomik ve refah düzeyiyle ilişkilidir. 1990 yılında Dünya Bankası tarafından yapılmış olan çalışmada, 2400 kalorilik gıda sepetinin fiyatı oluşturulmuş, bu da “mutlak yoksulluk” sınırı olarak belirlenmiştir. Gıda sepeti insanların yaşamını sağlıklı şekilde sürdürebilmesi için günlük aldığı kaloridir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından aynı yıl yapılan araştırmada kişi başı kalori ihtiyacının sabit olmadığını ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişim gösterdiği belirlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü ise kişinin günlük 2100 kilokalori almasını öngörmektedir.

**Tablo 9.** Yıllara Göre Kişi Başına Günlük Ortalama Kilo Kalori Dağılımı

Yıllar	Gıdalarda Besin Değeri (Enerji) Kcal	Protein (gram)	Yağ (gram)
1990	2370,6	61,7	76,6
1991	2135,8	55,1	63,6
1993	2069,7	53,5	54,5
1995	1996,2	51,7	50,7
1997	1872,8	45,6	41,4
2000	1808,0	45,3	40,4
2003	2180,3	58,5	52,4
2005	2240,2	60,3	57,1
2007	2217,6	57,9	57,5
2010	2318,6	61,3	62,7
2013	2243,0	60,3	60,9
2015	2213,3	59,4	61,9
2017	2169,8	58,5	61,8
2019	2240,1	60,8	63,3
2020	2271,8	62,3	66,5
2021	2240,2	61,5	66,3

**Kaynak:** Himiyalık kuramı boyunca adam başına esepitelgen tamaktanunun ortoço sutkalık kaloriyaluuluğu, <http://stat.kg/kg/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>.

Kişi başına günlük ortalama kilo kalori dağılımı ile ülke ekonomisi ve refahının doğrusal olduğu ifade edilebilir. Nitekim Kırgızistan’ın bağımsızlık sonrası ekonomik ve sosyal anlamda krizde olduğu 1994-2000’li yıllar arasında gıda besin değerinin düşük seyrettiği, 2000’li yıllardan sonra gıda besin değerinde artış yaşanmaya başladığı anlaşılmaktadır. Bağımsızlığın ilk yıllarında kilo kalori verileri inişli çıkışlı bir gösterge çizmektedir (1990 yılı 2370,6 kalori; 1991 yılında 2125,8 kalori; 1995 yılında 1996,2 kalori; 2000 yılında 1808,0 kalori; 2005 yılında 240,2 kalori). Bağımsızlık yılları içinde en düşük kilo kalori değeri 1808, 5 ile 2000 senesine aittir. En yüksek kilo kalori oranı ise 1358,2 ile 2009 senesidir. 2001 yılından sonra kilo kalori oranı 2100 üzerine çıkmaya başlamıştır. 2021 verilerine göre Kırgızistan genelinde kilo kalori ortalaması 2240,2’dir. Protein ortalaması 61,5; yağlar ise 66,3 olarak belirlenmiştir. 2021 verileri dikkate alındığında kilo kalorinin en düşük olduğu bölge Bişkek (2016,1) şehridir. Bunu sırasıyla Oş şehri (2110,4) ve Çüy bölgesi (2106,9) takip etmektedir. Kilo kalori açısından en yüksek oran Talas (2443,9) bölgesidir.

**Tablo 10.** Kişi Başına Ürün Tüketimi (Aylık/Kg)

Göstergeler	1991	1995	2000	2005	2009	2012	2015	2017	2019	2021
Un ve unlu mamüller	10,1	11,1	10,3	9,9	10,8	10,5	10,4	10,0	10,2	10,0
Patates	5,2	4,2	4,5	4,0	4,2	3,8	3,7	3,5	3,5	3,5
Sebze/bostan	6,5	6,6	5,5	6,5	5,6	6,2	6,2	6,6	6,9	6,8
Meyve/yemiş	2,3	3,6	2,1	1,3	2,5	1,9	1,8	2,1	2,9	2,5
Et ve et ürünleri	2,8	2,1	1,1	1,2	1,7	1,7	1,6	1,7	1,9	1,8
Süt ve süt ürünleri	15,9	14,3	7,3	6,9	7,0	6,1	7,7	6,6	7,0	7,1
Bitkisel ve diğer yağlar	0,7	0,6	0,7	0,9	1,0	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9
Şeker ve şeker mamülleri	1,5	0,8	1,0	1,2	1,3	1,2	1,1	1,0	1,1	1,0
Yumurta (tane)	12,2	5,6	4,3	4,2	4,9	5,0	5,4	5,7	6,8	7,1
Balık ve balık ürünleri	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Tüketilen alkol (litre)	0,4	0,1	0,1	0,4	0,4	0,4	0,4	0,1	0,1	0,1

**Kaynak:** Kalkın adam başına esepetende produktardı kerektoö, <http://www.stat.kg/kg/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>; Uroven Jizni Naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

Kişi başına ürün tüketimine bakıldığında un ve unlu mamuller, sebze ve meyve tüketimi sabit iken patates ve et tüketiminde düşüş gözlemlenmektedir. Unlu mamuller temel gıdaların başında yer almaktadır. Süt ve süt ürünleri ile yumurta tüketiminde yarı yarıya azalma dikkati çeker. Alkol tüketiminde önemli oranda azalma söz konusudur. Otuz yıllık süre zarfında un ve unlu mamuller, sebze ve meyve tüketimi sabit iken patates ve et tüketiminde düşüş gözlemlenmektedir. Et ve et ürünleri tüketimi 1,1 ile 2000 ve 2001 en düşük seviyededir. Süt ve süt ürünleri ile yumurta tüketiminde yarı yarıya azalma dikkati çeker. 2008 yılında 0,6 oranla en üst seviyede olan alkol tüketiminin zamanla 0,1'lere (bazı verilerde alkolsüz içecekler olarak gösterilmektedir) gerilediği anlaşılmaktadır. Alkol tüketiminde önemli oranda azalma söz konusudur.

**Tablo 11.** Hanede Dayanıklı Tüketim Mallarının Bulunma Durumu (Adet, 100 Hane Başına)

Göstergeler	2002	2003	2005	2007	2010	2013	2015	2017	2019	2021
Radio alıcıları	26	21	14	12	10	5	4	2	2	2
Televizyon	102	93	102	108	114	110	111	111	111	110
Teyp video kaydedici	49	35	53	58	62	25	25	19	12	10
Fotoğraf makinesi	6	5	8	11	11	5	5	4	3	3
Çamaşır makinesi	63	48	50	51	59	65	67	73	82	86
Buzdolabı	68	53	70	61	68	103	82	87	94	98
Elektrikli süpürge	19	13	15	25	22	33	35	37	39	42
Araba	13	11	10	13	17	19	22	24	27	30
Bilgisayar	-	-	-	3	5	7	9	10	13	15
Cep telefonu	-	-	-	32	114	196	209	220	239	247

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

Halkın refah düzeyi kültürel-evsel amaçlı dayanıklı tüketim malları temini ile de karakterize edilir. Bu gösterge dolaylı olarak hanenin refah seviyesini ve belirli bir süre içindeki parasal gelirini de yansıtmaktadır. 2021 verilerine göre 100 haneye 110 tane televizyon, 98 buzdolabı, 86 çamaşır makinesi, 10 kayıt cihazı ve 42 elektrik süpürgesi bulunmaktadır. Ortalama olarak her hanede ikiden fazla cep telefonu ve her dört haneden birinin arabası olduğu anlaşılmaktadır.



### 2.1.4. Yoksulluk Düzeyi

Yoksulluk düzeyini belirlenmesinde enflasyon oranı üzerinden endekslenen yoksulluk eşiği olarak yoksulluk sınırı esas alınmıştır. 2021 yılında genel yoksulluk sınırı yıllık kişi başına 45 796,55 somu (545,19\$), aşırı yoksulluk 30 535,90 somu (363, 52\$) oluşturmaktadır (Uroven jizni naseleniya..., 2017-2021, 2022: 19).

Genel ve kişi başına düşen tüketim maliyetinin belirlenmesinde nüfusun tüketim harcamalarının tamamına dair veriler ele alınır: *Gıda harcamaları*, halkın satın aldığı gıda ve ev dışında tüketilen gıda harcamalarıdır. Bu harcamalara, kişinin kendi üretimi ve hediye olarak alınan ürünlerin tüketim maliyeti de dâhildir. *Satın alınan gıda*, raporlama döneminde veya daha önce satın alınmış gıda ürünlerinin maliyetidir. *Ev dışında tüketilen gıda ürünleri*, araştırma süresince ev dışında satın alınan ve tüketilen gıda ürünlerinin maliyetidir. *Kendi üretim ürünleri*, hanenin kendi tüketimi için ürettiği gıda ürünlerinin maliyetidir. *Gıda dışı ürünler ve hizmetler*, giysi, ayakkabı, çamaşır, kumaş, sabun – deterjan ve kişisel bakım ürünleri, tuhafiyeye, ev eşyaları, dinlenme, aktivite, hobiler için ürünler, inşaat malzemeleri ve sıhhi tesisat, ev onarımı, çamaşır yıkama, banyo, sauna ve kuaför hizmetleri, ulaşım, sağlık, eğitim ve konut-kommunal hizmetlere giren harcamalardır. *Dayanıklı tüketim malları*, bu ürünleri kullanmanın şartlı maliyet hesabıdır. Kişi başına düşen tüketim maliyeti, ailenin genel tüketim maliyetinin aile üyeleri sayısına bölünmesiyle belirlenir (Uroven jizni naseleniya..., 2017-2021, 2022: 19).

Kırgızistan'da halkın refah ölçümlerinin izlenmesi daha önce de belirtildiği üzere Ulusal İstatistik Komitesi tarafından hanelerin ve çalışanların bütçelerinin dönemsel olarak 5016 haneyi kapsayan örneklem araştırması kapsamında ortaya konmaktadır.

**Tablo 12.** Yıllara Göre Yoksulluk Düzeyi

Yıllar	Genel yoksulluk oranı	Aşırı yoksulluk oranı	Yoksulluk derinliği	Yoksulluk şiddeti
1996	43,5	-	15,9	7,9
1999	55,3	-	19,8	9,8
2000	62,6	-	21,6	8,8
2002	56,2	23,3	16,6	6,8
2003	49,9	17,2	15,3	6,1
2005	43,1	11,1	10,5	3,6
2007	35,0	6,6	6,6	1,9
2010	33,7	5,3	7,5	2,5
2013	37,0	2,8	7,0	2,0
2015	32,1	1,2	5,9	1,6
2017	25,6	0,8	4,6	1,2
2019	20,1	0,5	3,3	0,8
2020	25,3	0,9	4,4	1,1
2021	33,3	6,0	6,6	2,0

**Kaynak:** Kireşeler boyunca maalımdama maalımtattar, <http://stat.kg/kg/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>.

2021 yılı araştırma sonuçlarına göre tüketici harcamaları üzerinden hesaplanan yoksulluk düzeyi ülke genelinde %33,3 seviyesindedir. Aşırı yoksulluk oranı %6,0'dır. 2021 yılında 2 244 310 kişi yoksul, 407 118 kişi aşırı yoksulluk kategorisinde yaşamaktadır. Yoksulların bütçe açığını yoksulluk sınırına göre karakterize eden yoksulluğun derinliği %6,6, yoksulluk şiddeti yüzde %2,0 olarak gerçekleşmiştir. Ülkede yoksulluk düzeyi her geçen yıl düşmektedir. 1996 yılında % 43,5 olan yoksulluk oranı, 2000 yılında %52,2, 2005 yılında %43,1, 2019 yılında ise %20,1 seviyesindedir (2000 yılında 3 046 580 kişi; 2015 yılında 1 931 067 kişi; 2019 yılında ise 1 312 808 kişi yoksulluk kategorisindedir (Kedey kalktın sanı). Bağımsızlığın ilk yıllarında yüksek düzeyde seyreden yoksulluk oranı her ne kadar düşüş eğiliminde olsa da nüfusun üçte biri hala yoksulluk girdabındadır. Özellikle Covid 19 sonrası yoksulluk oranı ülkede yükselişe geçtiği görülmektedir.

**Tablo 13.** Yıllara Göre Bölgelerin Yoksulluk Düzeyi

Yıllar	Batken	Calal Abad	Isık Göl	Narın	Oş	Talas	Çüy	Bişkek Şehri	Oş Şehri	Ortalama
2005	59,1	55,9	51,5	51,2	55,9	44,4	22,0	10,8	-	43,1
2006	50,9	58,3	43,9	49,3	52,1	40,0	20,1	5,5	-	39,9
2007	40,4	53,0	38,6	45,2	46,6	35,3	15,0	5,0	-	35,0
2008	20,7	40,1	52,2	42,7	37,5	43,0	15,8	15,2	-	31,7
2009	31,5	36,9	46,1	44,1	38,3	33,0	21,2	13,2	-	31,7
2010	33,6	44,7	38,0	53,5	41,9	42,3	21,9	7,9	-	33,7
2011	35,6	45,3	29,5	49,9	44,7	50,2	28,6	18,4	-	36,8
2012	34,2	55,7	28,1	39,9	51,4	39,6	16,6	21,4	-	38,0
2013	53,9	46,4	39,5	43,8	43,4	23,1	23,6	20,4	40,9	37,0
2014	40,7	46,4	26,0	30,6	31,7	19,0	21,6	17,6	33,4	30,6
2015	41,2	45,1	28,9	38,0	28,9	21,5	24,8	23,5	38,3	32,1
2016	37,0	32,2	24,7	37,8	22,0	18,1	30,3	9,8	24,6	25,4
2017	40,5	32,6	24,2	29,2	14,3	20,7	33,3	15,9	33,5	25,6
2018	33,8	32,2	21,5	30,6	14,8	22,1	15,6	15,4	35,5	22,4
2019	32,6	26,9	24,4	28,1	14,0	13,3	19,1	11,9	20,7	20,1
2020	34,7	37,2	27,9	36,8	18,8	12,5	25,4	16,8	14,7	25,3
2021	40,7	43,2	38,1	39,2	23,8	23,5	27,0	35,8	28,6	33,3

**Kaynak:** Cakırçılık denggeli, <http://stat.kg/kg/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>; Uroven Jizni Naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/> Kırgız Respublikasındaki cakırçılık denggeel, <http://www.stat.kg/kg/publications/uroven-bednosti-v-kyrgyzskoj-respublike/>.

2021 verilerine göre bölgeler bazında yoksulluk oranına bakılacak olursa %43,2 ile Calal Abad bölgesi en yüksek değerle ilk sırada gelmektedir. Bunu %40,7 ile Batken, %39,2 ile Narın bölgesi izlemektedir. Talas bölgesi ve Oş bölgesi yoksulluk oranının en düşük olduğu yerleşim yeridir. Ülkede yoksulluk genel bir sorun olduğu gibi, bölgesel bazda da farklılıklar göstermektedir.

**Tablo 14.** Yıllara Göre Bölgelerin Cinsiyet Yoksulluk Düzeyi (Tüketime Göre) Dağılımı

Yıllar	Cinsiyet	Batken	Calal Abad	Isık Göl	Narın	Oş	Talas	Çüy	Bişkek şehri	Oş şehri	Genel Ortalama
2003	Kadın	84,8	59,8	51,4	73,3	55,4	56,4	26,9	22,3	-	49,2
	Erkek	85,1	55,5	52,9	70,8	57,4	54,2	28,7	22,8	-	50,5
2005	Kadın	59,3	56,2	49,6	52,7	58,4	47,0	22,6	10,6	-	43,6
	Erkek	58,9	55,5	53,4	49,8	53,2	41,5	21,3	11,0	-	42,5
2007	Kadın	41,3	51,6	38,5	43,7	48,7	35,5	13,3	5,0	-	34,7
	Erkek	39,4	54,6	38,7	46,9	44,3	34,9	16,8	5,0	-	35,4
2009	Kadın	31,3	33,5	44,5	43,5	38,3	35,7	20,6	12,7	-	30,7
	Erkek	31,7	40,5	47,9	44,8	38,2	29,8	21,9	14,0	-	32,9
2011	Kadın	34,2	43,7	28,1	48,3	44,2	51,4	31,6	17,1	-	36,1
	Erkek	37,3	46,9	31,1	51,7	45,2	48,8	25,3	20,0	-	37,6
2013	Kadın	53,6	47,4	40,4	44,8	42,7	23,3	23,5	18,4	40,2	36,5
	Erkek	54,1	45,5	38,5	42,7	44,2	22,8	23,7	22,8	41,6	37,5
2015	Kadın	40,9	45,2	29,1	39,5	28,4	22,6	24,2	22,2	35,8	31,5
	Erkek	41,4	44,9	28,7	36,4	29,5	20,4	25,4	25,2	41,0	32,7
2017	Kadın	39,6	34,0	24,3	31,2	12,9	21,4	32,3	14,3	30,9	25,0
	Erkek	41,5	31,1	24,1	27,1	15,7	19,9	34,4	17,9	36,4	26,3
2019	Kadın	32,4	27,8	25,3	29,0	14,1	14,0	19,1	10,9	19,7	20,1
	Erkek	32,8	26,0	23,6	27,2	13,9	12,6	19,0	13,2	21,8	20,2
2020	Kadın	34,3	39,0	29,0	37,6	18,9	12,1	24,3	16,4	14,7	25,3

	Erkek	35,1	35,4	26,7	35,9	18,7	12,9	26,6	17,3	14,8	25,3
2021	Kadın	40,8	43,3	39,1	39,3	23,6	24,2	26,5	35,0	27,7	
	Erkek	40,5	43,2	37,2	39,0	23,9	22,8	27,6	36,7	29,5	

**Kaynak:** Uroven bednosti po polu i territorii, <http://www.stat.kg/ru/gendernaya-statistika/uroven-zhizni/uroven-bednosti/>.

Ülkede kadınların çalışma hayatında aktif yer alması yoksulluğun cinsiyete göre dağılımında da kendini göstermektedir. Mevcut yoksulluk değerlerinin erkek ve kadınlar arasında fazla fark olmadığını göstermektedir. Öyle ki bazı bölgelerde kadın yoksulluğu erkek yoksulluğuna kıyasla daha düşüktür. Bunun bariz örneğine Bişkek (kadın %16,4; erkek %17,3) ve Çüy bölgesinde (kadın %24,3; erkek %26,6) rastlanmaktadır.

Kırgızistan'da kadın yoksulluğu var olmakla birlikte ülkedeki erkek yoksulluğuyla aynı düzlem çerçevesinde ilerlemektedir. Özellikle yoksulluğun kadınlaşması etrafında değerlendirilen kadınların işgücü piyasasına katılımın düşük olması, piyasanın kadınlara yönelik ayrımcı tutumu, kadınların eğitim imkânlarından yararlanamaması, küreselleşmeyle birlikte kadınların düşük ücretli ve güvencesiz enformel sektörde yoğunlaşma, göç süreciyle birlikte artan kadın yoksulluğu, ekonomik/finansal krizlerin ve geleneksel kadın rol modelinin kadın yoksulluğuna etkisi gibi süreçlerden Kırgızistan'daki kadınlarında da bariz olarak etkilendiği iddia edilebileceği gibi derinlemesine analiz yapmak başka bir çalışma konusudur. Kırgızistan'daki kadın yoksulluğunun temelinde ekonomik/finansal krizler ve geleneksel kadın rol modelinin etkisinden bahsetmek mümkündür.

**Tablo 15.** Yıllara Göre Yerleşim Yerinin Yoksulluk Düzeyi

Yıllar	Kent yoksulluğu	Aşırı kent yoksulluğu	Kırsal yoksulluk	Aşırı kırsal yoksulluğu	Ortalama
1996	30,3		49,6		43,5
1997	22,1		55,3		43,0
2000	53,3		67,6		62,6
2003	35,7	10,2	57,4	21,0	49,9
2005	29,8	6,5	50,8	13,8	43,1
2007	23,2	3,2	41,7	8,5	35,0
2010	23,6	4,2	39,5	6,0	33,7
2013	28,5	1,6	41,4	3,3	37,0
2015	29,3	1,0	33,6	1,4	32,1
2017	20,4	0,3	28,4	1,0	25,6
2019	14,7	0,1	23,2	0,8	20,1
2020	18,3	0,3	29,3	1,2	25,3
2021	33,3	7,3	33,3	5,3	33,3

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

Ülke genelinde olduğu üzere yerleşim yeri özelliklerine göre de düzenli olarak yoksulluk oranında düşüşler gözlenmektedir. 1996 yılında kırsal ve kent arasındaki %19,3 yoksulluk farkı, 2019 yılına gelindiğinde %8,5 düzeyine gerilemiştir. 2020 yılında ülkede artış gösteren yoksulluk oranı yerleşimleri de etkilemiştir. 2020 yılında kırsalda yoksulluk oranı %29,3'e, kentte ise %18,3'e yükselmiştir. Bağımsızlık sonrası yoksulluk düzeyi kırsala en yüksek 1998 yılında 62,4 iken kentte bu oran 2000 yılında 43,9 seviyesindedir (Kırgız Mamleketütlüğü, 2003: 202). Her ne kadar kırsalda yoksulluk kente kıyasla yüksek olsa da Covid 19 sonrası yerleşim yerlerinde yoksulluğun aynı seviyede olduğu görülmektedir.

**Tablo 16.** Yıllara Göre Yaş Gruplarının Yoksulluk Düzeyi

Yıllar	Göstergeler	18-25	26-34	35-45	46-54	55-59	60 ve üzeri
2006	Yoksul	10,0	34,9	39,4	24,3	22,5	31,6
	Aşırı yoksul	-	8,8	7,1	4,9	4,5	6,6
2007	Yoksul	7,5	36,0	34,8	17,0	18,3	26,5
	Aşırı yoksul	0,3	4,8	4,3	3,4	3,7	4,8
2010	Yoksul	6,6	29,9	27,9	23,4	16,0	27,1
	Aşırı yoksul	-	3,0	3,1	4,3	1,0	3,4
2013	Yoksul	7,4	26,7	35,6	25,6	21,8	23,5
	Aşırı yoksul	0,0	1,2	1,8	1,5	1,8	1,7
2015	Yoksul	6,8	26,8	31,7	19,7	17,6	20,9
	Aşırı yoksul	0,0	2,1	0,9	0,6	0,1	0,9
2017	Yoksul	6,7	19,0	25,2	12,9	15,3	17,4
	Aşırı yoksul	0,0	0,9	0,4	0,2	0,5	0,5
2019	Yoksul	0,0	11,9	21,3	11,3	11,4	13,4
	Aşırı yoksul	0,0	0,3	0,5	0,1	0,0	0,4
2020	Yoksul	18,1	2,6	18,9	27,0	15,0	11,9
	Aşırı yoksul	0,0	0,0	0,8	1,3	0,2	0,3
2021	Yoksul	18,3	28,5	34,6	21,9	17,5	23,2
	Aşırı yoksul	4,5	6,2	6,6	3,2	2,5	3,4

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

2021 verilerine göre yaş gruplarının yoksulluk düzeyinin 35-45 yaş grubunda (%34,6) daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bunu %28,5 ile 26-34 yaş grubu, %21,9 ile 46-54 yaş grubu takip etmektedir. Çalışma yaşı en elverişli yaş gruplarında yoksulluk düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda istihdam yetersizliğinin ve işsizliğin ülkedeki çalışabilir durumdaki aktif nüfus özellikle genç nüfus üzerinde yoksulluk oranı tetiklediği iddia edilebilir.

Sonuç olarak yoksulların bütçe açığını yoksulluk sınırına göre karakterize eden yoksulluğun derinliği 2021'de yüzde 6,6 olarak bir önceki yıla göre 2,3 puan artmıştır. Bu oran kentte 7,3 iken kırsalda 5,3 olarak gerçekleşmiştir. Yoksulluk şiddeti yüzde 1,9 ile bir önceki yıla göre 0,8 puan daha yükselmiştir. 2021 yılı verilerine göre 2 milyon 244 bin kişi yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Bunların %62,7'si kırsalda ikamet etmektedir. 0-17 yaş arası çocukların %40,5'i diğer ifadeyle 1 milyon 72 bini yoksulluk içinde yaşamaktadır. Kırgızistan'ın Ulusal İstatistik Komitesi verilerine göre 2021 yılında ülkedeki yoksulluk oranının bir önceki yıla oranla %8 puan artarak %33,3'e yükseldiği anlaşılmaktadır. Yoksulluk oranını hesaplamak için doğrudan nüfusun gelirin bağlı olan tüketim değeri kullanılmaktadır. Kişi başına ortalama hane geliri önceki yıla kıyasla %18,2 artışla 2021 yılında 6 647, 7 som olmuştur. Yoksulluk oranı, göçmen işçilerin gelirinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Tahminlere göre göçmen işçilerin tüketim maliyetinden elde ettiği gelirler hariç tutulduğunda, ülkedeki yoksulluk seviyesinin ortalama %33,3'ten %42,8'e çıkacağını anlaşılmaktadır. Özellikle dış faktör gelirlerin ülkenin güney bölgelerindeki insanların maddi refahı üzerindeki etkisinden bahsedilebilir.

## 2.2. Parasal Olmayan Göstergelerle Yoksulluk

Yoksulluğun, ekonomik boyutu dışında farklı boyutları olduğundan da bahsedilebilir. Bu yönüyle parasal olmayan göstergeler bunun bir parçasıdır. Bunun içerisine: sağlık, eğitim, beslenme, temiz içme suyu ve barınma gibi göstergeler dâhildir. Bu gösterge Dünya Bankası ve UNDP tarafından insani yoksulluk veya insani kapasite olarak da nitelendirilmektedir. Hastalık, eğitimsizlik bireyin kapasitesini engelleyerek yoksulluğun azaltılmasını güçleştirmektedir. Bu çerçevede UNDP tarafından insani gelişme endeksi (İGE) geliştirilmiştir. İnsani gelişme: sağlık (uzun ve sağlıklı bir yaşam), eğitim (bilgiye erişim) ve yaşam standardı (kişi başı milli gelir), bu üç kavramın ortalama ölçüsü olarak değerlendirilmektedir.

UNDP'nin 2022 yılında yayınladığı İnsani Gelişme Raporuna göre 2021 yılı itibariyle Kırgızistan insani gelişme endeksi sıralamasında 0,692 değeriyle 191 ülke arasında "Orta Düzey İnsani Gelişme" kategorisinde 118'inci sırada yer almaktadır. İGE içinde yer alan: doğumda beklenen yaşam süresi 70,0 yıl, beklenen eğitim süresi 13,2 yıl; ortalama eğitim süresi 11,4 yıl, kişi başına düşen millî gelir (satın alma gücü paritesi) (GSMH) 4 566 somdur (UNDP, 2022: 273).

### 2.2.1. Sağlık ve Beslenme

Hanelerin refah seviyesinin önemli göstergelerinden biri hane bireylerinin sağlık durumudur. Özellikle yoksullukla mücadelede çocukların beslenme durumu ve çocuk hastalıklarının dağılımı, farklı yaş grupları arasında beklenen ortalama yaşam süresi gibi göstergeler bunun içinde değerlendirilebilir. Kırgızistan'da sağlık durum göstergeleri ile yoksulluk sorunlarını değerlendirirken nüfusun ortalama yaşam süresi, ölüm ve doğum oranları değerlendirilmektedir.

Kırgızistan'da genel olarak erkek ve kadınlar arasında 18 yaş üstü nüfus oranı arasında fazla fark yoktur. Kadınların yaş ortalaması erkeklere göre fazladır. Cinsiyetler arası dengesizlik; ortalama 40 yaşta ve 80 yaş sonrasında. Erkeklerin kadınlara kıyasla ortalama yaşam süresi daha az olduğu anlaşılmaktadır (Ünal, 2022; 115).

**Tablo 17.** Yıllara Göre Ortalama Beklenen Yaşam Süresi

Yıllar	Erkek	Kadın	Ortalama
1990	64,2	72,6	68,4
1993	62,9	71,7	67,3
1995	61,4	70,4	65,9
1997	62,6	71,4	67,0
2000	64,9	72,4	68,5
2003	64,5	72,2	68,2
2005	64,2	71,9	67,9
2007	63,7	72,3	67,8
2010	65,3	73,5	69,3
2013	66,3	74,3	70,2
2015	66,7	74,8	70,6
2017	67,2	75,4	71,1
2019	67,6	75,8	71,5
2020	67,8	76,0	71,7
2021	67,9	76,1	71,8

**Kaynak:** Cımsı cana kurayı boyunca törölgöndöğü ömürdün kütüülüçü uzaktığı, <http://www.stat.kg/kg/statistics/naselenie/>, Erişim: 10.10.2022.

Gerek genel ölüm gerekse bebek ölüm artışında meydana gelen duraksamaya paralel olarak hem kadınlarda hem erkeklerde ortalama yaşam süresi belirgin olarak yükselmektedir. 2021 verilerine göre ortalama yaşam süresi erkeklerde 67,9 iken kadınlarda 76,1'dir. Kırgızistan'da beklenen yaşam süresi bahsi geçen yıl itibariyle 71,8 olarak belirlenmiştir.

**Tablo 18.** Yıllara Göre Doğum ve Ölüm Dinamiği Dağılımı

Yıllar	Doğum	Ölüm	Doğum Oranı	Ölüm Oranı
1990	128 810	30 580	29,1	6,9
1991	129 536	30 859	28,8	6,9
1996	108 007	34 562	23,2	7,4
2000	96 770	34 111	19,8	7,0

2005	109 839	36 992	21,3	7,2
2010	146 123	36 174	26,8	6,6
2015	163 452	34 808	27,4	5,8
2019	173 484	33 295	26,9	5,2
2020	158 112	39 977	24,0	6,1
2021	150 164	38 875	22,4	5,8

**Kaynak:** Turuktuu kalktın dinamikası, <http://stat.kg/kg/statistics/naselenie/>; Statistiçeskiy yejegodnik..., 2016-2020 (2021): 66-67.

2021 verilerine göre ülke genelinde doğum sayısı 150 164'dir. Doğum oranı 22,4 olarak gerçekleşmiştir. Ölüm sayısı 38 875 iken ölüm oranı 5,8'dir. 1993 yılından başlayarak 2000'li yıllara kadar doğum oranında sürekli düşüşlerin yaşandığı görülmektedir. Bağımsızlığın ilk yıllarında ortaya çıkan sosyal ve ekonomik durumun bunda etkili olmakla birlikte doğum oranında keskin düşüşe 2020 yılında da rastlanmaktadır. Bunda şüphesiz dünyayı etkisi altına alan Covid 19 hastalığının etkisi yadsınmaz bir gerçektir. Bağımsızlık sonrası süreçte hem doğum oranında hem ölüm oranında bariz düşüşlerin yaşandığı anlaşılmaktadır.

Her yılın ölüm nedenleri incelendiğinde Kırgızistan'daki en temel ölüm nedeni, kalp damar hastalıklarıdır. İkinci sırada onkolojik hastalıklar, solunum sistemi, sindirim sistemi, deri ve deri altı doku hastalıkları vs., üçüncü sırada genel sakatlanmalar, zehirlenmeler vb. dış etkenler yer alır. Bunun dışında trafik kazaları ve benzerleri gelir (Ölümdün sebeplerinin klasları cana aymaktar boyunca kalktın ölümü).

Bir yaşın altındaki bir çocuğun ölümü olarak tanımlanan bebek ölümü bebek ölüm hızı ile ölçülür. Bu değer bir yılda canlı doğan 1000 bebekten bir yıl içinde kaçının öldüğünü göstermektedir. Bağımsızlıktan bu yana Kırgızistan'da her ne kadar bebek ölüm oranı yüksek olmasına rağmen giderek düştüğü anlaşılmaktadır.

**Tablo 19.** Yıllara Göre Bölgesel Bebek Ölüm Oranı

Yıllar	Batken	Calal Abad	Isık Göl	Narın	Oş	Talas	Çüy	Bişkek şehri	Oş şehri	Ortalama
2000	27,6	18,3	18,1	18,5	24,7	23,1	19,4	27,5	30,1	22,6
2005	31,9	25,5	28,2	28,2	27,5	40,2	28,2	32,2	46,8	29,7
2007	33,6	26,0	25,8	27,4	27,0	39,9	28,8	35,0	59,6	30,6
2009	27,8	19,8	21,4	23,2	20,2	34,2	22,9	30,4	58,4	25,0
2010	27,1	18,8	20,3	19,2	19,3	25,8	21,3	27,3	48,3	22,8
2013	20,4	17,6	16,0	16,8	12,4	23,7	19,0	24,6	60,9	19,9
2015	17,4	17,0	15,6	12,5	9,5	15,3	14,9	25,2	67,3	18,0
2017	15,1	14,1	12,9	13,7	7,6	15,1	10,7	25,0	51,3	15,6
2019	15,2	13,4	15,8	10,1	6,6	17,2	11,2	21,2	35,8	15,1
2020	14,7	12,1	12,4	12,6	6,7	22,6	9,7	20,1	35,0	14,4
2021	14,5	14,6	23,4	11,8	7,7	20,7	10,9	16,5	30,1	15,2

**Kaynak:** İrimkayların ölümü, <http://www.stat.kg/kg/statistics/naselenie/>.

Bebek ölümleri ülkedeki sağlık durumunun önemli göstergelerinden biridir. Bebek ölümlerinde son yıllarda önemli bir düşüş olmasına rağmen hala yüksek seviyededir. 2021 yılı verilerine göre çeşitli hastalıklardan dolayı bir yaşına kadar olan 2 289 bebek hayatını kaybetmiştir. Bunların 1 302'si erkek, 987'si kızdır. Her 1000 doğan bebeğin 15,2'sine denk gelmektedir. Oş şehri 30,1 (416 bebek), Isık Göl 23,4 (213 bebek), Talas 20,7 (108 bebek) ile bebek ölümlerinin yüksek olduğu yerleşim yerleri arasındadır. Bebek ölümlerinin ana nedenleri arasında prenatal (doğum sonrası) dönemde ortaya çıkan hastalıklar, doğumsal anomaliler (malformasyon), solunum hastalıkları, bazı enfeksiyon ve parazit hastalıklar gelmektedir (Aymak boyunca cana cınısı boyunca caşka çeyinki ölgön baldardın sanı).

## 2.2.2. Çocuk Yoksulluğu

Yoksulluk içinde yaşayan çocukların hayatta kalmak, gelişmek ve refah için gerekli maddi, manevi ve estetik kaynakları temin etme noktasında bir takım eksikliği bulunmaktadır. Bu eksikler aynı zamanda çocukların haklarını korumalarına, potansiyellerini kullanmalarına veya toplumun tam ve eşit üyeler olarak katılımlarına müsaade etmemektedir. Yoksulluğun, çocuklar üzerinde olumsuz etkisinden söz edilebilir. Haysiyetinden mahrum kalması, yaşamını tehlikeye atması, fırsatlarının sınırlanması, yaşamlarının sonraki evrelerinde toplumda geri dönüşü olmayan sonuçlara neden olabilmektedir. İstatistiksel uygulamalarda çocuk yoksulluğunun ölçümünde ailenin maddi refah düzeyi ilişkilendirilmektedir. Fakat çocukların refah düzeyini: hastalık ve çocuk ölümü, eğitim ve öğretim düzeyi, sağlık hizmetine erişim, suç durumu ve diğer birçok faktör doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

**Tablo 20.** Yıllara Göre Yerleşim Yerleri 0-17 Yaş Arası Çocuk Yoksulluğu Oranı

Yıllar	Kent		Kırsal		Toplam	
	Yoksul	Aşırı yoksul	Yoksul	Aşırı yoksul	Yoksul	Aşırı yoksul
2006	33,0	7,6	56,4	14,3	48,5	12,0
2007	29,9	4,4	49,7	9,2	43,3	7,7
2010	30,0	6,3	46,3	6,6	40,9	6,5
2013	36,9	2,1	48,9	4,5	45,2	3,7
2015	39,0	1,3	41,2	1,8	40,5	1,6
2017	28,2	0,4	33,8	1,2	32,0	1,0
2019	25,7	0,8	19,9	0,1	28,6	1,2
2020	24,3	0,5	35,5	1,8	31,8	1,3
2021	42,1	10,4	39,7	6,8	40,5	8,0

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

2021 yılında 0-17 yaş arası çocuklarda yoksulluk düzeyi % 40,5'dir. Yoksulların toplam nüfus içindeki payı ise yüzde % 48 (1 072 402 kişi) civarındadır (Uroven jizni naseleniya., 2017-2021, 2022: 26. Bunun yanı sıra 0-17 yaş arası çocuk yoksulluğunun yerleşim özellikleri dikkate alındığında kırsala nazaran kentlerde çocuk yoksulluk oranının yüksek olduğu tespit edilmektedir. Özellikle son 15 yıl içerisinde gerek yoksulluk gerekse aşırı yoksulluk oranında kırsalda düşüş yaşanırken kentte mevcut durum yükselmiştir. 2006 yılında 33,0 olan kentteki yoksulluk oranının 2021 yılında 42,1'lere çıktığı, 2006 yılında 56,4 olan kırsaldaki yoksulluğun ise 2021 yılında 39,7'lere gerilediği anlaşılmaktadır.

**Tablo 21.** Yıllara/Çocuk Sayısına Göre Hanedeki Çocuk Yoksulluğu Oranı

		2006	2010	2015	2020	2021
		<b>1 çocuk</b>	Yoksul	27,7	18,6	15,3
	Aşırı yoksul	1,4	1,3	0,6	0,0	2,3
<b>2 çocuk</b>	Yoksul	38,5	31,1	28,5	25,2	31,2
	Aşırı yoksul	8,7	5,4	0,6	0,5	3,7
<b>3 çocuk</b>	Yoksul	53,8	46,5	43,5	31,9	44,5
	Aşırı yoksul	12,1	2,2	1,6	0,8	7,9
<b>4 çocuk</b>	Yoksul	68,0	62,3	63,8	40,2	51,6
	Aşırı yoksul	28,7	14,2	3,9	1,0	12,4
<b>5 çocuk ve üzeri</b>	Yoksul	79,7	82,5	84,9	63,0	62,5
	Aşırı yoksul	16,8	34,9	3,8	6,9	17,2

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

Aynı zamanda, üç veya daha fazla çocuğu olan hanelerdeki genel yoksulluk düzeyi ülke ortalamasının üzerindedir. Beş ve daha fazla çocuğu olan geniş ailelerde 2021'de yoksulluk oranı %62,5'e ulaşmıştır. Çocuk sayısı arttıkça hanede yoksulluk ve aşırı yoksulluk oranının yükseldiği görülmektedir (Uroven jizni naseleniya..., 2017-2021, 2022: 26). Mevcut durum hanedeki çocuk sayısı arttıkça yoksulluk oranının yükseldiği savını doğrulamaktadır.

**Tablo 22.** Yıllara Göre Bölgelerin Çocuk Yoksulluğu ve Yoksunluğu Endeksi

Yıllar	Batken	Calal Abad	Isık Göl	Narın	Oş	Talas	Çüy	Bişkek Şehri	Oş Şehri	Genel Ortalama
2005	61,7	64,8	63,6	62,9	62,1	62,3	65,3	76,2	64,8	64,7
2007	62,1	64,1	66,1	63,0	62,2	62,0	67,3	75,1	65,5	65,4
2009	65,5	68,5	66,7	66,0	62,6	66,3	69,3	76,6	66,0	67,5
2010	64,8	67,6	67,9	61,3	61,7	64,6	68,5	78,3	63,7	67,1
2013	65,2	67,9	69,2	64,9	66,1	71,4	72,2	79,2	66,6	69,9
2015	66,9	68,5	73,6	68,8	67,0	74,3	74,8	80,6	67,7	71,1
2017	68,8	69,2	74,6	71,4	70,0	74,9	76,5	81,5	72,0	73,1
2019	71,1	70,8	75,4	73,0	73,3	75,3	79,6	82,7	75,4	75,2
2020	73,0	69,9	73,1	71,3	73,7	73,8	80,4	80,0	75,4	74,8
2021	72,9	74,4	72,8	71,7	74,1	74,9	78,4	79,8	75,8	74,8

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

Çocuk yoksunluğu ve yoksulluğu endeksi kapsamında 2021 yılında çocuk yoksulluğunun %74,8'lerde olduğu görülmektedir. 2019 yılında %75,2 ile çocuk yoksulluğu zirve yapmıştır. Bölge bazında çocuk yoksulluğu en fazla % 79,8 ile Bişkek şehrinde görülmektedir. Bunu % 78,4 ile Çüy bölgesi, % 75,8 ile Oş şehri ve %74,9 ile Talas bölgesi izlemektedir. Çocuk yoksulluğunun en düşük olduğu yerleşim yeri %71,7 ile Narın, % 72,8 ile Isık Göl bölgesidir. 2019 verileri dikkate alındığında kırsalda %71,4 olan çocuk yoksulluğu kentte %80,1'dir. Kırsala kıyasla kentte çocuk yoksulluğu oranı daha yüksektir (Uroven Jizni Naseleniya..2017-2021, 2022: 31). Çocuk yoksulluğu ve yoksunluğu endeksi çerçevesinde Kırgızistan'da çocuk yoksulluğu durumunun 2005 yılından itibaren sürekli olarak yükselişte olduğu anlaşılmaktadır.

**Tablo 23.** Yıllara Göre Çocuk Yoksulluğu Endeksi ve Alt Endeksleri

Yıllar	Maddi Yoksulluk	Sağlık	Demografik Kayıplar	Eğitim ve Yetiştirme	Çocuk Yoksunluğu ve Sıkıntısı	Çocuk Riskleri
2005	64,0	75,8	63,5	38,2	63,5	83,3
2007	73,3	77,1	64,2	29,5	67,2	81,1
2010	72,2	75,9	69,9	27,5	75,6	81,7
2013	73,2	82,3	74,5	29,5	75,0	84,9
2015	75,3	82,7	75,5	32,8	74,5	86,0
2017	79,8	79,8	78,2	37,8	75,7	87,0
2019	81,2	82,2	80,0	42,5	77,8	87,5
2020	78,9	81,7	78,5	41,5	78,0	90,3
2021	73,1	81,2	79,0	49,6	80,0	88,0

**Kaynak:** Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki, <http://stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/>.

Mevcut verilerden hareketle ülke genelinde yoksulluk düzeyi düşmesine rağmen çocuk yoksulluğunun her geçen yıl arttığı söylenebilir. Çocuk yoksulluğu endeksi ve alt endeksleri çerçevesinde



durum incelendiğinde çocuk riskleri (%88,0) ve sağlığı (%81,1) ilk sırada gelmektedir. Çocukların maddi yoksulluğu (%73,1) diğer bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocuk yoksulluğunun çok yönlü yapısı bir takım istatistiksel zorlukları da beraberinde getirmekle birlikte parasal çocuk yoksulluğu ölçümü devlet istatistiklerinde kurumsallaştırılırken ve veriler hükümete rapor edilirken, parasal olmayan yönler üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Özellikle düşük gelirli ailelerde büyüyen çocukların çoğunun sosyal yardımlardan mahrum kalması yasal düzenlemelerin yetersiz olması çocuk yoksulluğunun derinleşmesinin nedenleri arasında gösterilebilir.

## Sonuç

Sovyetler Birliği döneminde ideolojik bir boyut kazanan adı yoksulluk olmayan fakat doğrudan ülkedeki hanelerin gelir ve gider durumunu ortaya koyan araştırmalar bağımsızlık sonrası Kırgızistan'da Batı eksenli bir anlayışı doğurduğu görülmektedir. 1996 yılında başlayan bu etkileşim günümüzde de devam etmektedir. Özellikle Dünya Bankası, Birleşmiş Milletlerin Kırgızistan'daki yoksulluk çalışmaları ve raporları önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra Kırgızistan Ulusal İstatistik Kurumu tarafından yürütülen rapor ve neşriyat olarak ortaya konan çalışmalar dikkate değerdir.

Nüfusun parasal geliri büyük oranda ücret ve maaş gelirinden sağlanmaktadır. Kişi başına düşen gelirin büyüklüğü hanede çalışan kişi sayısına göre değişmektedir. Çalışmaya elverişsiz yaşta hane üyelerinin sayısı arttıkça gelir düşmektedir. Hanehalkı tüketim harcamalarında en büyük gider gıda ürünlerinde görülmektedir. Gıda harcamalarını giyim kuşam ve konut takip etmektedir. Maslow'un ihtiyaç piramidi esas alındığında ülke halkının büyük çoğunluğunun sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya gücü yetmektedir. Diğer yönüyle akrabalar arası dayanışma ve yardımlaşma gereksinimleri karşılanmasını sağlamaktadır. Kentsel alanlarda eğitim, kültür kurumlarının hizmetleri, ulaşım ve iletişime olan harcamalar çok yüksektir. Unlu mamuller temel gıdaların başında yer almaktadır. Et ve et ürünleri tüketimi yıllar içinde düşüş göstermektedir. Aynı durum süt ve süt ürünleri ile yumurta tüketiminde geçerlidir. Alkol tüketiminde de düşüş kendini gösterir. Teknoloji kullanımı ve sahip olma durumunda son yıllarda artış yaşandığından söz edilebilir.

Kırgızistan'da Sovyetler döneminde mevcut olan yoksulluk olgusunun bağımsızlık sonrası Kırgızistan'da bir dizi sosyal, ekonomik ve siyasal etkenlerin sonucu farklı evrimler geçirdiği anlaşılmaktadır.

Kırgızistan İstatistik Komitesi ve devlet kurumları verilerine göre ülkede yoksulluk oranı ve sayısı her geçen gün azalmaktadır. Bunun bariz göstergesi 1990'lı yıllara kıyasla günümüze geldikçe yoksulluk oranındaki gerilemedir. Buna karşın yoksulluk ülkede önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Ayrıca küresel gelişmelerden ülkedeki yoksulluk oranı da açıkça etkilenmektedir. Covid 19 hastalığı bunun aleni göstergesidir. 2019 yılına kadar düşüş ivmesi yakalayan yoksulluk oranının bu tarihten sonra yeniden artışa geçtiği anlaşılmaktadır. Adaletsiz gelir dağılımı, ulusal gelirin paylaşımındaki düşüklük, yaşanan ekonomik krizler, başarısız politikalar yoksulluğu daha da şiddetli bir boyuta taşımaktadır. Bu yönüyle ülkenin ekonomik ve sosyal durumuyla da yoksulluk doğru orantılıdır. Kırgızistan'da ayrıca yoksulluk göç arasında sıkı bir ilişki vardır. Daha doğrusu yurt dışına göçen vatandaşların ülkeye gönderdikleri dövizin ülke ekonomisine hâlihazırda ülke bütçesine büyük katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Yoksulluk oranı, göçmen işçilerin gelirinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Göçün diğer yansıması kentsel yoksulluğu hareke geçirmesidir. Kırsal yerleşimdeki yoksullar düşük gelir sonucunda kente kayarken, göçler kır-kent kazanç farklılıklarına göre fazlalaşmaktadır ve hızlı göçler kentlerde hızlı bir enformelleşme yaratarak yoksullaşma sürecine neden olmaktadır. Bu durumda kentsel yoksulluk kırsal yoksulluğun bir yansıması olarak değerlendirilmekte ve hızlı kentleşme ve göç süreciyle ilişkilendirilmektedir. Ülkenin başkenti olan Bişkek'teki ve Oş şehrindeki yoksulluk oranının diğer bölgelere göre nazaran yüksek olması yaşanan süreçlerden kentsel yoksulluk olgusunu doğurduğu görülmektedir. Kadınların erkekler kadar çalışma hayatında faal yer alması kadın ve erkek yoksulluğu arasında fazla farkın olmadığını ortaya koymaktadır. Gelişmiş veya azgelişmiş ülkelerde çok çocuklu ailelerin yoksullukla ilişkisini daha fazla olduğu barizdir. Söz konusu durum çok çocuk sahibi alan Kırgızistan'daki aileler için de geçerlidir. Özünde çocuk sayısı

artıkça yoksulluk oranı artmaktadır. Bunun yanı sıra çocuk yoksulluğunun üst seviye olduğu aşıkardır. Kırgızistan'da suç unsurunun artmasında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla ortaya çıkan sosyal ve ekonomik belirsizliğin doğrudan etkisi vardır. Kayıt altına alınan mevcut suç türleri arasında hırsızlık ilk sırada dolandırıcılık ikinci sırada yer almaktadır.

Tarım ve hayvancılık merkezli kurulan üretim yapısının bozulması bağımsızlık sonrası kırsalda yoksulluğunun artmasına, bundan ötürü kırsalda ortaya çıkan işsizliğin ise zamanla iç göçe evrilmesine bugün gelinen noktada kent yoksulluğunun oluşmasına zemin hazırlamıştır Kentlerde istihdam sorunları kent yoksulluğu sürecini hızlandıran faktör olarak kaşımıza çıkarmaktadır.

Sonuç olarak gelişmekte olan ülke kategorisinde yer alan Kırgızistan'da yoksulluk en önemli sorunlardan biridir. 30 yıllık süre zarfında yaşanan toplumsal olaylar, siyasi istikrarsızlık, ekonomik krizler yoksulluğu körükleyen gelişmelerdir. Yoksullukla ilgili istatistiksel göstergeler bunun en bariz yansımasıdır.

### Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar, makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını ifade etmiştir.

### Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Etik Kurul izni ile ilgili; bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın yazar/yazarları ve hakemleri, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

### Kaynakça

- Ak, M. (2016). Toplumsal bir olgu olarak yoksulluk. *Akademik Bakış Dergisi - Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, (54), 296-306.
- Aksan, G. (2012). Yoksulluk ve yoksulluk kültürünün toplumsal görünüşleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 9-19.
- Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk: terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri. C. C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla mücadele stratejileri* içinde (ss. 39-69). Ankara: Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu.
- Arabacı, R. Y. (2017). Yoksulluğun kavramsal çerçevesi. E. İslamoğlu, M. Ç. Özdemir (Ed.), *Gelir dağılımı ve yoksulluk* içinde (ss. 143-159), Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Arabacı, Y. R. (2019). Dünya Bankasının yeni uluslararası yoksulluk sınırları ve küresel yoksulluğun yeniden değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9 (1), 123-140.
- Arpacıoğlu, Ö. & Yıldırım, M. (2011). Dünyada ve Türkiye'de yoksulluğun analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (2), 60-76.
- Belek, S. (1993). *Kızıl Kırgız Tarihi*. (2. B.). Bişkek, Uçkun.
- Beşirli, H. & Ünal, A. vd., (2017), Kırgızistan'da göç ve göçün nedenleri üzerine değerlendirmeler. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 227-240.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye'de sosyal politika*. (8. B.). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 59 (2), 89-132.
- Çelik, K., Vural, İ. Y. & Tuncer, G. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de yoksulluğun genel görünümü: 2002 sonrası döneme ilişkin bir değerlendirme. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 41-79.
- Doğan, E. (2014). Türkiye'de yoksulluğun ölçülmesi. Yayınlanmamış T.C. Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Edilova, M. (1998). *Tranzittik koomdogu elet cakırçılığı cana öspürüm baldar*. Bişkek, Kırgızistan.
- Edilova, M. (2000). *Cakırçılık sotsialdik körünüş (Ötkööl mezgildegi Kırgızstandın misalında)*. Bişkek, KR İUANın Basmakanası.

- Fahrutdinova, Y. & Husnutdinova, L. M. (2011). Bednost v strukture pokazateley kaçestva jizni naseleniya. *Ekonomiçeskiye Hauki*, (12), 78-82.
- Gül, H. & Şen, B. (2018). Yoksulluk: tanım, olgu ve yaklaşımlar. M. Ö. Taşkesen & B. Şen (Ed.), *Yoksulluk ve sosyal hizmet içinde* (ss. 11-30). Konya, Eğitim Yayınevi.
- İsaev, K. (2013). *Bağımsızlık yolunda Kırgızistan geçmiş yirmi yıla ilişkin sosyal ve siyasal döngüler* (Haz. A. Ünal). Çankırı, ÇAVSAM.
- Kabaş, T. (2009). Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun nedenleri ve yoksullukla mücadele yolları. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kırgız Mamleketiüülügü: Kılımdardın Statistikası* (2003). Bişkek, Kırgız Respublikasının Ulstatkomu.
- Kırgız Respublikasında korruptsiyaga karşı arakettenüü cna anın sebepterin coyuu boyunca mamlekettik strategiya*. 10.06.2023 tarihinde <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kq/430235> adresinden erişildi.
- Lewis, O. (1969). Culture of Poverty. In Moynihan, Daniel P. (ed.). *On Understanding Poverty: Perspectives from the Social Sciences içinde* (pp. 187–220), New York, Basic Books.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (O. Akınay & D. Kömürçü, Çev.). Ankara, Bilim Sanat Yayınları.
- Masleev, A.G. (2001). *Bednost kak sotsialnoye yavleniye*. Yekaterinburg, İzdatelstvo Uralskogo Universiteta.
- Musaeva, A. (2019). *Kamuda çalışan eğitimcilerin yoksulluk düzeyinin ölçülmesi: Bişkek örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek.
- Rimaşevskaya, N. M. (2004). Bednost i marginalizatsiya naseleniya. *Sostsiologičeskiye İssledovaniya* (4), 33-44.
- Sıçeva, V. S. (1996). İzmereniye urovnya bednosti: İstoriya voprosa. *Sotsis*, (3), 141-149.
- STATKOM. *2021-cıldagı Kırgız Respublikasındagı kalktın kedeyçilik denggeeli*. 17.09.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/kg/publications/uroven-bednosti-v-kyrgyzskoj-respublike/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *Aymak boyunca cana cınısı boyunca caşka çeyinki ölgön baldardın sanı*, 15.11.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/kg/opendata/category/5270/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *Himiyalık kuramı boyunca adam başına eseptelgen tamaktanunun ortoço sutkalık kaloriyaluuluğu*, 25.12.2022 tarihinde <http://stat.kg/kg/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *İrımkaıların Ölümü*, 17.11.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/kg/statistics/naselenie/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *Kalktın adam başına eseptegende produktardı kerektöö*, 20.11.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/kg/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *Kedey kalktın sanı*, 24.11.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/kg/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *Kırgız Respublikasındagı cakırçılık denggeel*, 27.12.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/kg/publications/uroven-bednosti-v-kyrgyzskoj-respublike/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *Kireşeler boyunca maalımdama maalımttar*, 29.12.2022 tarihinde <http://stat.kg/kg/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *Ölümdün sebepterinin klasstarı cana aymaktar boyunca kalktın ölümü*. 20.10.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/kg/statistics/naselenie/>, adresinden erişildi.
- STATKOM. *Projitoçniy minimum dlya osnovnih sotsialno-demografıçeskih grupp naseleniya za 2021 g.*, 30.11.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/ru/living-wage/> adresinden erişildi.
- STATKOM. *Sredneduşevoy dohod domaşih hozyaystv*, 15.10.2022 tarihinde <http://stat.kg/ru/statistics/uroven-zhizni-naseleniya/> adresinden erişildi.
- STATKOM. *Statistiçeskiy yejegodnik Kırgızskoy Respubliki 2016-2020* (2021). Bişkek. Bişkek, Natsionalniy Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven bednosti naseleniya Kırgızskoy Respublike v 2021 g.*, 5.12. 2022 tarihinde <http://www.stat.kg/ru/publications/uroven-bednosti-v-kyrgyzskoj-respublike/> adresinden erişildi.

- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2002-2006* (2007). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki. 15.09.2022 tarihinde <http://www.stat.kg/ru/publications/uroven-zhizni-naseleniya-kyrgyzskoj-respubliki/> adresinden erişildi.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2003-2007* (2008). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2005-2009* (2010). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2006-2010* (2011). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2007-2011* (2012). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2009-2013* (2014). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2010-2014* (2015). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2011-2015* (2016). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2013-2017* (2018). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2015-2019* (2020). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2016-2020* (2021). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- STATKOM. *Uroven jizni naseleniya Kırgızskoy Respubliki 2017-2021* (2022). Bişkek, Natsionalny Statistiçeskiy Komitet Kırgızskoy Respubliki.
- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk*, (8. B.). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Taşgın, N. Ş. (2017). *Yoksulluk insan hakları ve sosyal hizmetler*. Ankara, Nika Yayınevi.
- Türkdoğan, O. (1977). *Yoksulluk kültürü*. İstanbul, Dede Korkut Yayınları.
- UNDP (2022). *Human development report 2021/2022*. 25.01.2023 tarihinde <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-ansani-gelisme-raporu> adresinden erişildi.
- Uzun, H. (2018). Yoksulluğun toplumsal yansımaları. G. Cerev & B. Yenihan (Ed.) *Yoksulluk farklı boyutlarıyla* içinde (ss. 83-98). Bursa, Dora Yayıncılık.
- Ünal, A. (2022). Bağımsızlık sonrası Kırgızistan'da nüfus ve demografik yapının dönüşümü. K. Şahin, S. Kol vd. (Ed.) *20. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı* (18-22 Ekim 2022 Bişkek) içinde (ss. 111-128), [https://turkkongre.com/Dosya/arsiv/2022/2022\\_20\\_turkkongre\\_tam\\_metin\\_bildiri\\_kitabi.pdf](https://turkkongre.com/Dosya/arsiv/2022/2022_20_turkkongre_tam_metin_bildiri_kitabi.pdf) adresinden erişildi.
- Voronkova, O. B. (2007). Podhod k opredeleniyu i izmereniyu bednosti. *Ekonomiçeskiy Vesnik Rostovskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, (3), 147-154.